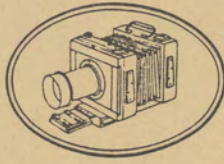

OBJEKTIV

Nr. 64

April 1994

Dansk Fotohistorisk Selskab

Actien-Gesellschaft für Anilin-Fabrikation * Berlin SO.36

Brugsfærdige

„Agfa“-Fremkaldere

Rodinal

Patenteret

T. R. P. 60174

Navnet eneberettiget

Rodinal er en stærktkoncentreret Fremkalderopløsning, der til Brug fortyndes med 15 til 40 Dele alm. Drikkevand eller Brøndvand i Forhold til Eksponeringen og Pladesorten.

Rodinal er derfor overmaade nemt at arbejde med.

Rodinal leverer Negativer af største Fuldkommenhed; disse ere overordentlig klare og af fuldendt Gennemtegning og Nuancering saavel i de lysere Toner som i Mellemtonerne og i Skyggepartierne.

Rodinal virker særdeles energisk og egner sig derfor især til Fremkaldelse af Momentoptagelser.

Rodinal gør det muligt, efter Behag at fremstille bløde eller kontrastrige Negativer.

Rodinal udmærker sig ved ganske fortrinlig Holdbarhed.

Rodinal egner sig til alle i Handelen værende Pladesorter.

Ved normal Belysning fremkalder man med

1 Del Rodinal og 20 Dele Vand

ved Overbelysning med

1 Del Rodinal og 10-20 Dele Vand (idet der tilsættes megen Bromkaliumopløsning 1:10)

og ved Underbelysning med

1 Del Rodinal og 20-40 Dele Vand

Den fordelagtigste Temperatur for Fremkalderopløsningen er 15°C (= 120°K).

Originalflasker à $\frac{1}{20}$ $\frac{1}{10}$ $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{2}$ Liter Med hver Pakke følger nøjagtige Anvisninger til Fremkaldelsen.
Kr. 0.90 1.50 3.— 5.—

Arkivmateriale: Danmarks Fotomuseum

Forside: Et logo med slagkraft, energi og fremdrift. Det stolte vikingskib (!) skal sprede Agfa's produkter ud i verden. Ca. 1880.

INDHOLD

- 4 Godt fremkaldt
Agfa gennem 100 år!
Lars Schönberg-Hemme.
- 20 Tivoli
- atelieret i Bazar Nr.9.
Ida Haugsted.
- 28 Daguerre og Danmark!
Flemming Berendt.
- 35 Mary Willumsen billeder
Andrew Daneman.
- 39 H.C. Ørsted om Daguerrers opfindelse
H.C. Ørsted.
- 46 Boganmeldelser.
- 51 Kontakten
- 54 Samlerdillen
- 60 Dit & Dat
Landsmøde og generalforsamling.
- 61 Danmarks Fotomuseum 10 års jubilæum.
- 67 Formidlingssalgslisten

Computerudskrift: Niels-Ove Rolighed

Redaktion: Flemming Berendt

Også dette nummer udgives med velvillig
bistand fra Kodak a.s. - Grafisk Division

Oversættelse og bearbejdelse ved
Lars Schönberg-Hemme

1. del.

I 1989 fyldte fotografiet 150 år. Samtidig fyldte den store tyske foto-koncern Agfa 100 år. I den anledning er denne beretning blevet til under redaktion af Matthias-Josef Zimmermann

Materialet stammer fra Bayers 100 års jubilæumsskrift (1963) og fra Agfa Magazine. Der er tale om et stykke spændende industrihistorie med mange oplysninger om pionerer, firmafusioner, og fotografiske landvindinger. Men netop fordi der er tale om en historie skrevet af fir-maet selv, er selvkritikken ikke sat i højsædet, og der bliver kun lejlig-hedsvis draget relevante sammenligninger til andre firmaers produkter. Det må Objektivs læsere selv forsøge at gøre.

Beretningen bringes i 3 dele.

Indledning

Frem til firserne i forrige århundrede var de fotografiske metoder et resultat af amatørers og professionelle fotografers egne eksperimen-ter og erfaringer.

Men i slutningen af århundredet tog industrien gradvist over. En regn af nye fabriksfremstille-de produkter dryppede i en jævn strøm ned over forbrugerne. I løbet af et enkelt årti kom fotoindustrien til at beherske den fotografiske teknologi.

Kort derefter - og især i årene lige efter 1. verdenskrig - opstod en tendens i Tyskland til sammenslutning af mange mindre eller halvsto-re virksomheder til én kæmpemæssig gigant, som så helt kom til at beherske det europæiske marked på sit felt.

Objektivs læsere har tidligere fået en sådan beretning om fotofirmaet Zeiss-Ikon. Agfas - eller I.G.Farbens - minder meget om den.

Agfa
PHOTO-ARTIKEL

Agfa-Gevaert opstod først i 1964 ved en sammenslutning af to selvstændige selskaber (et tysk og et belgisk) til et multinationalt foretagende. Men firmaet Agfa, som sendte sit første fotografiske produkt på markedet i 1889, kan man betragte som et typisk eksempel på hvordan en forholdsvis lille kemisk-farmaceutisk virksomhed kan vokse til en stor koncern.

Agfa indtil 1925

Det første afsnit af Agfas tilblivelseshistorie er i næsten 50 år forbundet med et navn som også indtager en æresplads i den tyske kemiske industris historie: Franz Oppenheim. Den berlinske dommer Oppenheims søn var 27 år gammel, da han efter studenterexamen, studier i Heidelberg og Bonn, og kortvarig ansættelse i et kölnfirma, i 1880 blev ansat i det daværende 'Actiengesellschaft für Anilinfabrikation'. Dette firma havde hans svoger, Paul Mendelsohn-Bartholdy (en søn af den berømte komponist Felix Mendelsohn-Bartholdy) grundlagt i 1867 sammen med C.A.Martius. Foretagendet lå i berlinerforstaden Rummelsburg og var foreløbig - som så mange andre nyoprettede firmaer blandt de tyske farvefabrikker - ikke rigtig kommet i gang: Mere end et halvt decenium var gået uden at man var kommet længere end til at fremstille anilinolie. Men så var endnu en kemisk fabrik i Treptow blevet købt op. Her fremstillede man rubinrødt, anilinblåt, og methylviolet. Fra 1873 blev dette firma noteret på børsen under navnet 'Actiengesellschaft für Anilinfabrikation'. 24 år senere lod man firmanavnets forbogstaver registrere som varemærke. Det lyder jævnt og ligetil, men alligevel markant: **Agfa!** (Det verdensberømte logo vi kender i dag - med romben - fulgte først i 1924). I 1877 var man kommet så vidt at man, trods den indtil da noget beskedne farvepalette, kunne udbetale 6% i dividende til indehaverne af de 1,2 mio indskudt kapital.

I 1886 indtrådte Oppenheim i direktionen. I løbet af 2 decenier blev han virksomhedens førende personlighed. Da Martius i 1898 skiftede fra ledelse til bestyrelse, havde Agfa ansat 50 kemikere, 90 funktionærer, og 1500 arbejdere. Kapitalen var vokset til 5 mio mark. Og da Agfa i 1925 blev en del af I.G. Farben, bragte det med ind i fusionen en guldmarkkapital på 58 mio, 1370 kemikere, ingeniører, og salgsfolk og en medarbejderstab på 9200 mennesker.

Dr. Franz Oppenheim.

Dr. Momme Andresen.

Det er Franz Oppenheims fortjeneste at virksomheden ud over den traditionelle, men hårdt konkurrerende, farvestofproduktion, opdyrkede et nyt område. Det (fotokemien) lå langt uden for hvad man ved udgangen af det forrige århundrede anså som et muligt arbejdsfelt for den kemiske industri. Oppenheim holdt fast i sin beslutning med megen kraft trods stor modstand. Kun dermed kan det forklares hvorfor han ved fusionen med I.G. Farben ved siden af den kemiske virksomhed kunne medbringe verdens største pladefabrik og kontinentets største filmfabrik.

Den kemiske fabrik i Treptow, Berlin.

Anledning til denne beslutning gav til gengæld en mand om hvem man roligt kan sige at han hører til fotografiens betydeligste pionerer: dr. Momme Andresen.

Andresen havde beskæftiget sig med fotografi siden 1873 - da han stadig var skoleelev - og forsøgt sig med den våde kolloidumproces. Han havde nu ikke den helt store succes ud af sine forsøg. Men i disse år fortrængtes den 'våde', og, som alle ved, ret omstændelige proces efterhånden af 'tørpladen'. Brugen af hydrokinoner, som dukkede op i 1880, gav Andresen ideen til at forsøge sig med tilsvarende amidforbindelser som fotografisk fremkalder.

Dr. Momme Andresen, der var blevet ansat i Actiengesellschaft für Anilinfabrikation i 1887 som farvestofkemiker, afprøvede som den første den parafenyldiaminforbindelse som senere skulle opnå betydelig anseelse som finkornsfremkalder. I 1889 opdagede han en fremkaldersubstans i et derivat af naftalin, som kom i handelen som Agfas første fotokemiske produkt under navnet 'Eikonogen'. Fra ham stammede også fiksertet med surt bisulfit som kunne forhindre det hyppigt forekommende gulslør på tørplader. Og endelig var det ham der i 1888 fandt frem til den paramidfenolfremkalder som under navnet 'Rodinal' blev patenteret og sendt i handelen i 1891 - for mere end hundrede år siden! En fremkalder som i dag ikke bare hvad navnet angår, men også hvad angår størstedelen af bestanddelene stadig

hører til blandt de mest udbredte fremkaldere i hele verden. Den skabte et gennembrud hos forbrugerne for Agfas nye fotografiske afdeling. årsag: Rodinal havde det fortrin at den som færdigblandet og brugsklart koncentrat forenkledede forberedelsesarbejdet i mørkekammeret på afgørende måde. Erich Stenger beretter om det daværende Agfas første skridt inden for det nye område fotografi: "Ældre beretninger om firmaets historie angiver at Andresen kun med stort besvær kunne sætte den fabriksmæssige fremstilling af sine nyopfundne fremkaldere igennem. De havde intet med fabrikkens sædvanlige farvestofproduktion at gøre. I året 1889 overdrog Andresen sine fremkalderpatenter til fabrikken, og det var dette skridt der bragte Agfa ind på den fotografiske løbebane. Den fotografiske afdeling blev livskraftig ved hjælp af Andresens fremkalder RODINAL."

Yderligere to afgørende initiativer skulle følge i 1892: Dr. Andresen havde givet stødet til at fremstillingen af tørre bromsølvgelatineplader blev taget op. Oppenheim gik ind for det og udnævnte Andresen til eneansvarlig leder af det fotografiske område. Samme år anmeldte Otto Magerstedt, som havde været ansat som sælger i firmaet siden 1882, og som i sin egenskab af amatørfotograf havde lavet sine egne forsøg, et patent til 'fremgangsmåde ved fremstilling af antihalerende negativplader'. Andresen videreudviklede fremgangsmåden i sit nye fotokemiske laboratorium og fandt frem

„Agfa“

Danmarks Fotomuseum

til farvestoffet aurin, som kunne placeres som absorberende hinde mellem emulsion og emulsionsbærer. Det var uopløseligt i vand; men fordi det var opløseligt i en opvarmet gelatineopløsning, forsvandt det i surt fikserbad.

Efter mange tabsgivende forsøg kunne de første emulsionsvarer afleveres på fabrikkens laboratorium i maj 1894 til afprøvning. Allerede i august samme år blev de første antihalerende plader fremstillet efter det magerstedske patent (senere ISOLAR-plader), men også orthokromatiske plader. Den daglige produktion havde fået et omfang på 60m² pladeflade.

Skridt for skridt indtog den unge fotografiske afdeling den ene fremstillingsbastion efter den anden. En prisliste fra 1. september 1896 opregner: almindelige og orthokromatiske plader indtil 50x60 cm, overføringsemulsioner til lystryk, diapositiv- og ferrotypiplader (negativer på sort jernblik, som ser ud som positiver ved stærk underbelysning, og som over hele verden fortrinsvis blev anvendt af gadefotografer til fremstilling af souvenirfotos), almindelige og orthokromatiske Isolarplader, almindelige og orthokromatiske 'celluidemulsioner' på 0,25 eller 0,3 mm transparent folie (markedsført samme år).

Det drejede sig om indkøbte celluidplader som kun under de største vanskeligheder kunne forsynes med lysfølsom hinde. Det som var det egentlige, eftertragtede mål var fremstilling af rullefilm til amatørmarkedet. Den lykkedes det amerikaneren Hannibal Goodwin at fremstille for første gang i 1887, og det var George Eastman, Kodaks grundlægger, der i 1891 satte den i fabrikation ved hjælp af moderne industriel teknik.

Med de første forsøg på at gyde film på celluloid i ubegrænset længde på en tromle (1901), begyndte en rivende udvikling hos Agfa. I 1903 kom man så langt at man kunne påbegynde den første leverance af kinofilm. Men produktionen måtte indstilles i 1905 på grund af børnesygdomme. I 1905 kom 'Agfa-Pocketfilm' (filmpakning i kassette) med vedlagt gulfilter.

I et lille forsøgsanlæg i Berlin-Treptow blev fremstillingen af kinofilm genoptaget i 1906, hovedsagelig tænkt som kopieringsmateriale. Sideløbende med det blev udført årelange forsøg på at fremstille en ikke brændbar film af en egnet type acetylcellulose. Forsøgene kronedes med held, og fra 1909 blev det nye produkt fremstillet på et større fabriktionsanlæg i Berlin-Lichtenberg. Biograffilmens stadig

Berlin SO 30.

større udbredelse (det var dengang de første store filmselskaber opstod og hurtigt blev til en egentlig filmindustri) foranledigede ledelsen til samme år at bygge en ny filmfabrik i Wolfen i området Bitterfeld i det midttyske brunkulsdistrikt. I 1910 begyndte fabrikationen.

Det var dengang endnu sådan at det gamle mundheld om at ikke al bagning og brygning lykkes var en realitet. Det kunne også siges om de lysfølsomme materialer! mindedes dr. Harald Mediger i en artikel han skrev i 1961 i anledning af dr. Gustav Wilmanns' 80 års fødselsdag. (Gustav Wilmanns blev knyttet til Agfa i 1905 og havde i 1909 overtaget vigtige opgaver inden for filmfabrikationen. Han bliver senere kendt som 'Agfacolor-fotografiens fader').

Endnu rådede den gamle orden, og den vovede man - ned til de mindste enkeltheder - ikke at afvige fra. Når det gjaldt de mange forstyrrelser i fabrikationen, greb man det rent erfaringsmæssigt an. En systematisk undersøgelse og bearbejdelse af arbejdsgangen blev regnet for formålsløs. Den maskinelle indretning var primitiv. For eksempel lod man ganske enkelt dampene fra de organiske opløsningsmidler sive ud under taget. Miljø var der endnu ingen der tænkte på. Luften i produktionslokalerne svarede til luften udenfor. En omhyggelig filtrering af den tilførte luft for at undgå svampesporer var endnu ikke blevet tidens tekniske niveau.

Derfor forekom der om foråret og efteråret perioder med 'rådden' emulsion. I højsommertiden måtte produktionen undertiden afbrydes i dage eller uger, fordi det forhåndenværende vand var for varmt til at størkningsprocessen kunne gå i gang efter emulsionsgydningen. Kort sagt: det var filmfabrikationens pionertid - med den daglige kamp mod den mangelfuldhed som man anså for uundgåelig. Men man oplevede det også som en opbrudstid med alle de chancer som et totalt uopdyrket arbejdsfelt byder den dygtige.

En sådan chance havde den ovenfor nævnte dr. Wilmanns fået allerede det første år han arbejdede i Wolfen, idet nemlig en dag hele fabrikationen blev kvædegul. Dette ondartede slør var så vedvarende, at firmaledelsen allerede overvejede at omstille filmfabrikken til farvestofproduktion. Da lykkedes det efter en lykkelig indskydelse dr. Wilmanns at undertrykke slørdannelsen ved tilsætning af albumin. Denne gulslørdæmpende proces med tilsætning af albumin til emulsionen var så gunstig at den senere blev anvendt i årtier i papirfabrikationen.

Udviklingen bekræftede at Agfas førende mænd var slået ind på den rette vej. Man havde ganske vist ind imellem fundet vejen ved et slumpetræf; men ud af tilfældighedsopdagelser udviklede sig systematisk forskning. I 1912 lykkedes det at komplettere programmet af kinofilm og andre positive rullefilm med en ne-

Agfa

Actien-Gesellschaft für Anilin-Fabrikation ./. Berlin SO. 36

„Agfa“-Platten

Extra rapid

„Agfa“-Chromo-Platten

Hoch farbenempfindl.
Momentplatten
Ohne Gelbscheibe anzuwenden.

Chromo-„Isolar“-Platten

mit Gratie-Gelbfilter
Hoch farbenempfindl.
26° W. = 13° Sch.
Lichthofrei.

Bezug durch Photohändler.

„Agfa“

„AGFA“ PHOTO-ARTIKEL

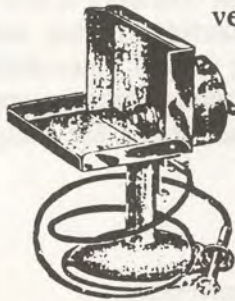
„Agfa“, ACTIEN-GESELLSCHAFT FÜR ANILINFABRIKATION. BERLIN SO. 36

Über 30000 Exemplare patentierte

„Agfa“-Amateur-Blitzlampen

verkauft! Für Mengen bis 3 gr.

„Agfa“-Blitzlicht ausreichend.

Mäßiges Volumen und Gewicht, dabei elegant und stabil; ganz aus vernickeltem Metall gefertigt; bequem in der Tasche mitzuführen. — Neuartige, gefahrlose und zuverlässige Zündung durch pyrophores Metall. — Hunderte von Zündungen ohne Erneuerung des funkengebenden Körpers möglich. — Deakbar einfachste Handhabung, die Lampe ist in jedem Moment gebrauchsfertig.

„Agfa“-Blitzlicht (Pat.)

Minimale Rauchbildung
Enorme Lichtstärke
Rapides Verbrennen

„Agfa“-Blitzlichttabelle (Pat.)

Bequeme
Dosierung.

ökonomischer Verbrauch des „Agfa“-Blitzlichtes

Bezug durch Photohändler.

„Agfa“-Blitzlicht-Literatur (reich illustriert, instruktiv) GRATIS!

Agfa

„Agfa“

Filmfabrik Wolfen i 1918.

gativfilm. Allerede i 1913 blev den nye fabriksbygning i Wolfen for lille. Et andet og væsentligt udvidet fabriksanlæg på den samme grund kunne sættes i drift 1. september 1914. Ganske vist satte udbruddet af verdenskrigen snart grænser for fabrikkens virksomhed. På den anden side stillede de den over for stadig nye opgaver, hvoraf nogle ikke direkte havde noget med fotografi at gøre, men måske nok var afledt af den. De mange biografer ved fronten havde brug for mange spillefilm. De militære øverstbefalende ønskede specialmaterialer til flyrekognoscering (flyverfilm). Der skulle udvikles klarskiver af cellulid til gasmasker. O.s.v. Endelig måtte rullefilmen, som indtil da ellers havde stået sin prøve, erstattes. Den kunne p.gr.a. krigen ikke længere indføres fra udlandet.

Fotokemikerne på det unge Agfa var tvunget til at slå ind på nye veje. Men det var ikke så let endda. Hvis kunderne ikke havde den fornødne brancheindsigt, var de svære at overbevise om nye produkter. Kunderne holdt fast på at den nye Agfafilm på alle måder skulle være lige som de tidligere vidt udbredte produkter. Man havde simpelt hen vænnet sig til dem for længe. "De ville ikke have noget der var bedre!" skrev dr. Medinger i sine Wilmannserindringer. "De forlangte for det meste nøjagtig det samme. Derfor stod folkene i Wolfen i den tvangssituation imod bedre vidende at måtte omarbejde en prototype med andre gelatintyper, andre opskrifter, som andre kemikere havde udviklet under anderledes betingelser, bl.a. andre klimatiske betingelser."

I 1916 præsenterede Agfakemikerne deres nye Agfarullefilm, i 1917 en pankromatisk negativ kinofilm såvel som specialplader ('Hepla') i forskellige udførelser (diapositivplader, tekniske plader, rødfølsomme plader, og flyverplader). Selv inden for farvefotografien havde Agfa held med sig; for i 1916 sendte det en farverasterplade på markedet.

Siden 1912 havde Agfa beskæftiget sig med problemerne ved farvefotografi. Den aditivt arbejdende farverasteremulsion var det første skridt. I den forenede de tre delfarvebilleder sig sammen med de mellemliggende mikroskopisk tynde farvefiltre til et billede i det samme emulsionsplan. Agfas farverasterplade opstod på grundlag af et patent af Christensen. Den blev i den kommende tid forbedret flere gange hvad angår filterhinderne, gennemtrængeligheden, og lysfølsomheden, og kom i 1932 i handelen som farverasterfilm.

Også årene med følgevirkninger efter krigen i form af almindelig afmatning, inflation, og stor arbejdsløshed kom Agfa godt igennem. Allerede før den store fusion til I.G. Farben kom en række produkter frem: i 1920 Agfas røntgenfilm til tandlæger, i 1921 en Agfa portrætfilm (planfilm), flere forbedrede negativkinofilm, og Agfa 'Negativ-Spezial', i 1923 Agfa 'Negativ-Extrarapid' med forhøjet følsomhed, i 1924 en 35mm omvendefilm og en Agfa 'Dup-Kinefilm' (både positiv og negativ), og endelig i 1925 Agfa 'Negativ-Kinechrom' (ortochromatisk).

Bogtryksteknikken var inde i en rivende udvikling og betjente sig i stor udstrækning af fotografiske metoder. Agfa nyudviklede en række specialmaterialer til reproduktionsteknik, f.ex. i 1921 Agfas dybtryksplade og en reproduktionsplade, fra 1925 tilsvarende filmtyper. Deres oprindelige, rent skematiske, betegnelser var A-, B-, og C-film. Og disse navne blev i den grad et begreb at de kunne bruges som faste varemærker.

I 1922 lancerede Agfa en røntgenfilm med emulsion på begge sider. Virkefeltet og mangfoldigheden af opgaver inden for røntgen udviklede sig så voldsomt at man i året 1923 indrettede en særlig afdeling udelukkende for det. En særlig stab af videnskabeligt skolede medarbejdere undersøgte og vurderede løbende alt af vigtighed inden for røntgenfotografi.

16 seitige „Agfa“-Preislisten 1907 gratis.

„Agfa-Photo-Handbuch“

□ □ 41.—52. Tausend. □ □ □ 112 Text-Seiten. □ □

Blauer Leinenband. 30 Pfg.

A. Heinrich Rietzschel.

Ud af den lille farvevirksomhed, der som et biprodukt havde fremstillet fotografiske fremkaldere, var blevet Europas største filmfabrik med 10.500 medarbejdere. Ud af det beskedne fotokemiske laboratorium, som dr. Momme Andresen havde indrettet i Berlin i 1892, var der i løbet af et decenium opstået et videnskabeligt forskningsmiljø under ledelse af dr. Wilmanns og professor dr. Eggert, som aftvang respekt, og som indledte den nye fotografiske videnskabs blomstringstid i tyverne og trediverne. Franz Oppenheims dristige beslutning om at lade sit firma opdyrke det nye land 'fotografi' havde til fulde vist sig at være rigtig.

Parallellen i Belgien - GEVAERT

Gevaertværket i Mortsel ved Antwerpen skylder fotografen Lieven Gevaert (1868-1935) sin existens.

Han levede som søn af en rammemager og forgylder i Antwerpens kunstnerkvarter. Efter faderens tidlige død overtog moderen det lille værksted. Som 12-årig var han fortrolig med rammemagerens kunst; men allerede på dette tidspunkt gjaldt hans største interesse fotografien. Han slutte begærligt al litteratur der handlede om dette emne. Og selv om han kun havde lidt tid tilovers til sig selv, lærte han sig fransk, tysk, og engelsk. I 1890 slog han sig ned i Mortsel som anset specialist i portrætfotografi på porcelæn og keramik.

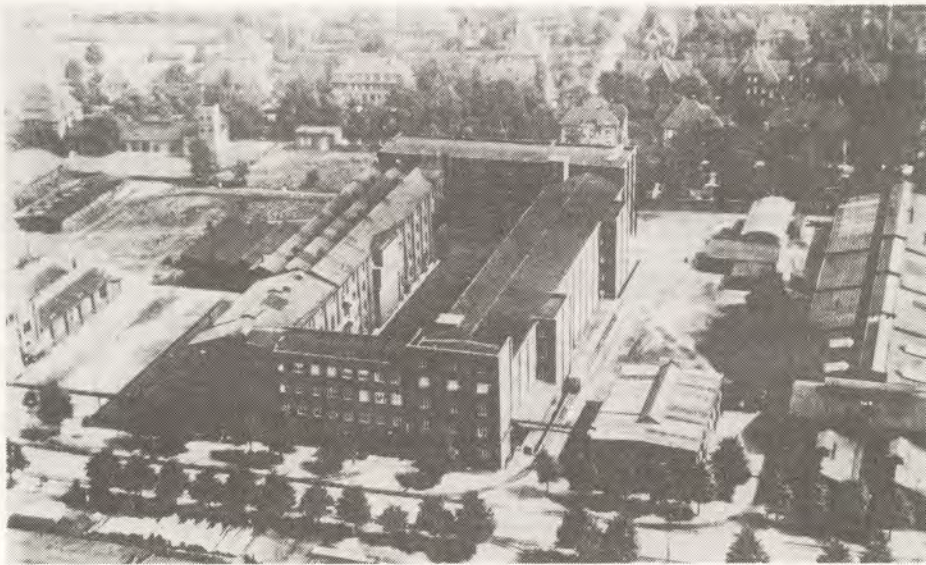
Her begyndte han også med sine første fotografiske eksperimenter. En af de mange opfindelser der bærer hans navn var en halvautomatisk maskine til at placere lysfølsom emulsion på basematerialet. Kvaliteten på de produkter han kunne frembringe med maskinen gjorde

ham hurtigt kendt. En følge af hans engagement var at et stadig større antal fotografer (som sådan set var hans konkurrenter ud i det fotografiske håndværk) opsøgte ham med det formål at kunne indstille deres egen tidskrævende og ikke altid helt vellykkede produktion af plader og papirer.

Nu var Gevaert ikke kun en genial opfinder, men også en dygtig forretningsmand og dertil en fremragende organisator. 28. juni 1884 blev foretagendet L. Gevaert & Cie grundlagt. I 1903 kunne det meget succesrige fotopapir 'Gevaert Matt' lanceres og i 1904-05 kunne den første fabrik i Mortsel bygges. Fra 1905 blev fotopapirerne 'Ridax' og 'Artos' fremstillet her. Begge produkter udviklede sig til rene kassestykker i hele verden. Efterspørgslen var så stor at et større kapitalindskud og en udvidelse af foretagendet blev uomgængeligt nødvendig. Ud af denne forretningsmæssige nødvendighed opstod ganske naturligt i 1920 aktieselskabet Gevaert Photoproducten N.V.

I 1923 kunne Gevaert præsentere rullefilm og film packs. I 1925 dukkede planfilm og kinefilm materiale op. Fra 1928 blev der i en specialfabrik i Heultje (Westerlo) fremstillet nitrocellulose, det vigtigste råmateriale til fremstilling af filmbase. Fra da af var Gevaertwerk i den situation at det selv kunne dække sine behov for råmaterialer ind.

I 1929 kom så røntgenfilmene og specialkinefilmene til tonefilm på markedet.

Fotopapirfabrikken i Leverkusen 1930.

Farvefabrikken Bayer

Også i farvefabrikken Bayers fotografiske afdeling begynder historien med opdagelsen af en fremkalder. Den blev fundet i amino-o-oxylbenzylalkohol af dr. Eichengrün og dr. Demeler ved en tilfældighed på det farmaceutiske laboratorium. Den blev bragt i handelen i 1902 under navnet 'Edinol'. Selv om det begyndte godt, forløb afsætningen af fotokemikalier fra Bayer i det lange løb skuffende. Fortjenesten blev ved at være så minimal at man ikke engang kunne betale frimærkerne til de breve man blev nødt til at skrive, for slet ikke at tale om de nødvendige reklameudgifter. Det skulle først ændre sig efter at det i 1903 på grund af et tilbud man ikke kunne sige nej til blev besluttet at engagere sig i større omfang i den expanderende fotografiske branche. Firmaet Eduard Liesegang havde tilbudt Bayer sin fotopapirvirksomhed. "Ikke salget, men hele fabriken," lød svaret fra Bayergrundlæggeren Carl Duisberg. Fremtiden for Bayers fotografiske afdeling var dermed kommet ind på det rette spor.

Firmaet Liesegang eksisterer stadig. Det fabrikerer bl.a. lysbilled- og forstørrelsesapparater. Men allerede dengang hørte det til de ældste foretagender som fremstillede fotografiske materialer. I 1854 blev fabriken grundlagt af billedhuggeren Friedrich Wilhelm Eduard Liesegang i byen Elberfeld (som senere blev forenet med det mindre sted Barmen til byen Wuppertal). I 1858 blev et kunstsmedkeri og et mekanisk værksted bygget til. Her blev fremstillet fotografiske kameraer, forstørrelsesapparater,

rejsetelte, m.m. Begyndelsen var gået ualmindelig godt. Grundlæggerens søn Paul Eduard Liesegang udgav allerede i 1856 en vejledning i fotografering. Den skulle senere vokse til en stor håndbog som indtil i dag udgør en helt udtømmelig kilde for fotohistorikere og samlere. I 1860 havde firmaet stor succes med sit albuminpapir og kolloidum. Fabrikationen af disse produkter blev senere erstattet af det første klorisølvgelatinepapir som dr. Liesegang markedsførte under navnet 'Aristo'.

Fjernlager og forsendelse ca. 1930.

ACTIEN-GESELLSCHAFT
FÜR ANILIN-FABRIKATION
BERLIN S.O. 26.

Neu Neu

„Agfa“- resp.
Chromo-„Isolar“-

Taschenfilms

O. T. (ohne Taschen)
zum Selbstfüllen in gebrauchte
Filmstaschen für die

Cassette (8:12 cm
8:10,5 cm)

Prospecte durch
die Photo-Handler. (1284)

1906

„Agfa“-Photo-Patronen
(Glasröhren mit hermetischem Zinnkapselverschluss) **Neu!**

Leichtes Öffnen
bei absolut sicherem
Verschluß.

Kein Zerbrechen der Glasröhren mehr!

**Außerst praktisch
für die Reise**

„Agfa“-Metol-
„Agfa“-Amidol-
„Agfa“-Glycin-
„Agfa“-Ortol-
„Agfa“-Metol-
Hydrochinon-
„Agfa“-Pyrogallol-
Patronen

„Agfa“-Hydrochinon-
„Agfa“-Eikonogen-
„Agfa“-Abschwächer-
„Agfa“-Schnellfixiersalz-
„Agfa“-Tonfixiersalz-
„Agfa“-Kupferverstärker-
Patronen

Bezug durch Photohändler

1906

Agfa-Vertrieb für alle Photoarten, Seite 12, 27

16seitige ausführliche
„Agfa“-Preislisten
= **Gratis** =
durch jede bessere
Photo-Handlung. (1287)

Dr. Paul Eduard Liesegang, som man må regne med til fotografiens betydeligste pionerer, grundlagde ikke alene den første fotoskole, men i 1860 også 'Det Fotografiske Arkiv'. I 1861 lagde han sammen med Ernst Lacan i Paris navn til 'Moniteur de la Photographie', i Italien til 'L'archivio Fotografico', og til sidst i 1887 til det populære tyske tidsskrift 'Der Amateurphotograph'.

Fra 1873 lå firmaet i Düsseldorf-Bilk, hvor det fabrikerede fotopapir. I 1900 rejstes samme sted en stor fabriksbygning, hvor der hovedsageligt blev fremstillet lysbilledapparater og filmfremvisere. Der blev også de første maskinelt drevne gydemaskiner til fotopapir stillet op. De var både konstrueret og bygget af Liesegang selv.

22. oktober 1903 blev der underskrevet kontrakt om at Bayer fra 1. januar skulle overtage salget af fotopapir. Fremstillingsmetoden var en firmahemmelighed. Men fra 1906 overtog Bayer også produktionen.

Initiativtageren til købet af den liesegangske fotopapirfabrik havde været dr. Eichengrün. For ham var det magtpåliggende at finde et større anvendelsesområde for hans acetylcellulose (Cellit). Dengang var kun nitrocellulose (celluid) kendt som basemateriale til negativfilm. Det var et brændbart materiale som gjorde det nødvendigt med særlige sikkerhedsforanstaltninger både ved fremstillingen og senere ved den praktiske anvendelse. Brandfarligheden var årsag til at mange opfindere søgte at nå frem til et materiale med samme brugsværdi som celluid, men uden dennes negative egenskaber.

Med Cellit mente Bayer at være kommet løsningen nær. Det blev dengang fremstillet i Elberfeld ('Cellit L'). I Düsseldorf var man gået i gang med dels at fremstille Cellit, dels at teste dets fordragelighed med fotografiske emulsioner. Man satte så stor lid til dette projekt at firmaledelsen besluttede at bygge en stor moderne filmfabrik (bygning E15) i Leverkusen (1912). Fotopapirfabrikationen ville man flytte samme sted hen. At ledelsen handlede rigtigt og fremadskuende bevises af den kendsgerning at nitrocellulosefilmen fuldstændig forsvandt fra markedet og blev erstattet af film på acetylcellulosebasis. Men der skulle dog gå 20 år. Dertil kom at Cellitfilmen udvidede sig i fugtig luft og dermed var et mindre stabilt underlag for emulsionen. Det ubehageligste problem var at perforeringen kunne gå i stykker. Da den første verdenskrig brød ud, var foreløbig alle forventninger om en gunstig udvikling af kinofilmproduktionen på Cellitbasis gjort til skamme. I denne kritiske tid forsøgte man derfor at tage produktionen af rullefilm op. Det havde man ikke de tekniske forudsætninger for. Men det lykkedes alligevel at vinde et vist fodfæste på området.

Særlige vanskeligheder opstod, fordi en del af personalet blev indkaldt, og det gjorde heller ikke situationen lettere at Agfas nye rullefilm fra 1917 fik meget stor succes.

Efter krigen forekom det i første omgang udsigtsløst at ville konkurrere med Cellitbasen mod Agfas celluidfilm. For at få emulsionen til at hæfte på acetylcellulose var det nødvendigt at anvende et stærkt eddikesyreholdigt bindemiddel, som aktiverede alle urenheder i basen og efter kort lagringstid førte til lyse pletter og tågede områder. Emulsionens lysføl-

16 seit. „AGFA“-Preislisten gratis durch die Photo - Händler.

AGFA
Specialitäten

AGFA
Platten

J SOLAR
Platten

AGFA
Entwickler

Photographische
„Agfa“ Artikel
verbürgen Erfolg!

Actien-Gesellschaft für
Anilin-Fabrikation
Photograph. Abteilung
Berlin S.O. 36.

Bezogen durch die
Photo-Handlungen.

AGFA
Schiffmann

Nur bei rotem Licht zu öffnen!

Farbenfabriken vorm. Friedr. Bayer & Co.
Photogr. Abteilung   Leverkusen b/Cöln

SCHUTZ-MARKE

Bromid-Bayer

Hochempfindliches
Bromsilber-Papier
für Kontaktdruck und Vergrößerungen.
Schöne Schwärzen, klare Weissen,
gute Modulation.
Jeder Entwickler verwendbar.

10 Blatt 9×12 cm matt

Nur bei rotem Licht zu öffnen!

somhed blev desuden nedsat af det sure mid-
del.

Derfor omstillede man i 1923 produktionen af nitrocellulose. Omfattende sikkerhedsindretninger i fabriksbygningerne var nødvendige. I begyndelsen af 1924 var man færdig med nyindretningen og produktionen gik i gang. Bayer-rullefilmen kom på markedet. Den levede kun i to år - frem til fusionen - men det var to år med ikke ringe succes.

Kun én kendte formlen

Følgende historie fra det virkelige liv viser hvordan koncerndirektører fra deres skriveborde kan planlægge og gennemføre at overtage et helt firma, men alligevel i praksis løbe ind i uanede vanskeligheder. Det fortæller medarbejder i Bayers fotokemiske afdeling, dr. Rudolf Leubner, om i sine erindringer:

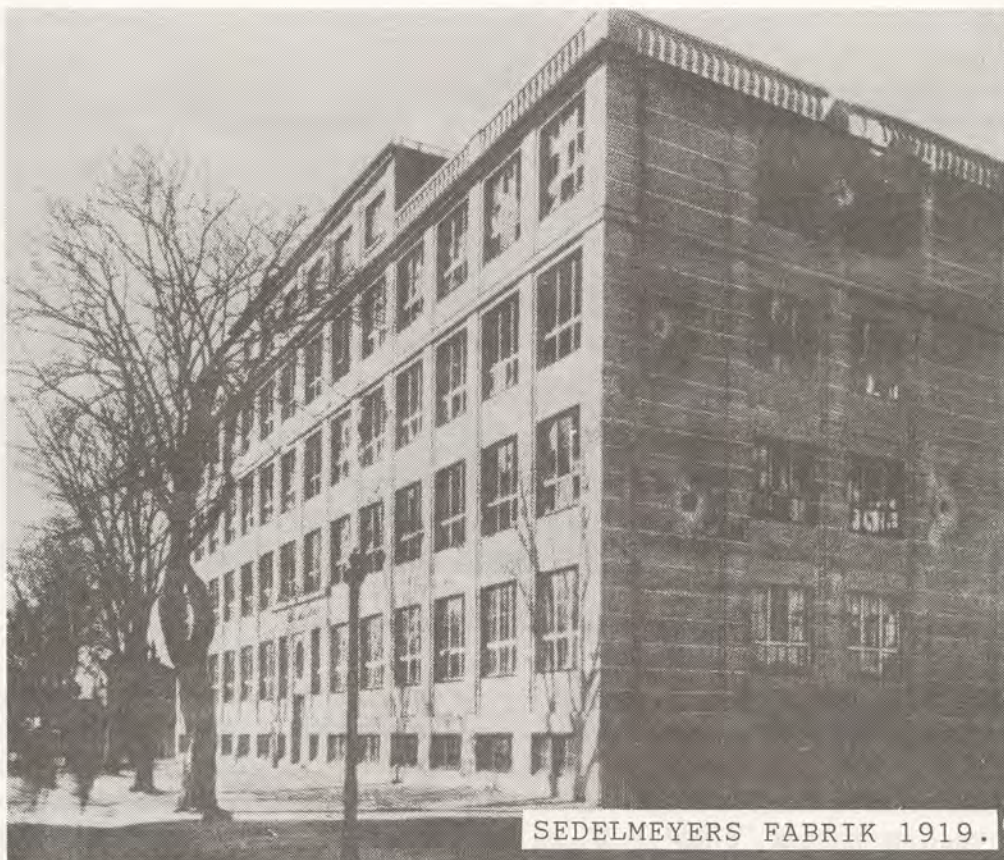
"I 1913 var den tidligere liesegangske fotopapirfabrik - med maskiner, værkførere, og afdelingschefer - blevet flyttet fra Düsseldorf til den nye fabriksbygning E15 i Leverkusen. Det gav ikke i sig selv anledning til vanskeligheder. De involverede mennesker derimod har sikkert haft det svært. Og for en sådan tvangsforflyttet kan det gøre godt at spille ledelsen et

En direktør Krekeler havde overtaget ledelsen af fotopapirafdelingen og havde bedt værkføreren om at få udleveret emulsionsrecepterne til de papirer der allerede var i handelen for at de kunne deponeres forsvarligt i farvefabrikens pengeskab. Ved den lejlighed kom det frem at disse recepter ikke eksisterede. Kun emulsionsgyder Borgmann, som vi havde overtaget fra Liesegang, vidste besked. I en lille fedtet notesbog, som han i mange år havde haft liggende i lommen på sin arbejdskittel, gemte han de vigtige optegnelser. Dr. Krekeler havde ikke været opmærksom på at firmaet Liesegang i 1907 havde bedt ham om at forvare dem godt. Og han følte sig på ingen måde foranlediget til at overdrage dem til os.

Først i 1919 solgte Liesegang den hemmeligholdte fremstillingsproces til farvefabrikken Bayer for 45.000 mark.

Jeg havde fået den opgave af fremskaffe emulsionsrecepterne så hurtigt som muligt. Derfor mødte jeg op i tilsætningsrummet og lærte fremstilling af fotografisk emulsion fra grunden. De saltopløsninger man anvendte som tilsætning til emulsionen blev hældt i og opbevaret i store lerbeholdere på ca. 200 liter netop for at sikre hemmeligholdelsen. Der fandtes en beholder for opløsning A, en for B, en for Cl, og en for Cu. Hver beholder indeholdt klor-, brom-, og jodsalt, men i forskelligt forhold. Derudover adskilte de sig fra hinanden ved

SEDELMEYERS FABRIK 1919.

stoffer som natrium-, kalium-, og ammonium-salt med eller uden citronsyre eller andre tilsetningsstoffer som f.ex. kobbersalte, sensibilisatorer, chromsalte, o.s.v. Påfyldningen af disse forrådsbeholdere sørgede hr. Borgmann personligt for. Derfor havde jeg ikke andet valg end hver dag i ugevis at troppe op i tilsetningsrummet klokken 6 for at iagttage hvad og hvor meget han puttede i de forskellige beholdere. Borgmann lod sig ikke mærke med noget, og i bedste forståelse med ham fik jeg på den måde stykket alle emulsionsrecepterne sammen."

Dr. Rudolf Leubner, som har nedskrevet ovenstående beretning, var en af de mænd som indførte afgørende forbedringer i fremstillingen af fotopapir og lagde grundstenen til en massefabrikation af stadig stigende kvalitet. Trods de primitive arbejdsforhold blev der f.ex. i 1917 produceret næsten 2 mio m² fotopapir. Men i de sidste krigsår forårsagede mangelen på råmaterialer af god kvalitet stadig nye vanskeligheder. Frem for alt manglede man ordentlig gelatine til emulsionen. Dengang kendte man endnu ikke til stabilisatorer eller til tilsetningsstoffer som kunne påvirke gradationen. Med deres tilbøjelighed til slørdannelse lå Bayerpapirerne - ligesom alle andre tyske fotopapirer - tæt op ad grænsen for det tilforladelige.

Efter få måneders opbevaring havde alle klor- og bromsølvpapirer et let slør. Længe efter krigen kunne man blandt forbrugere øgenavnet 'feltgrå'. Tilsvarende var det med råpapir, som p.gr.a. manglende limkvalitet blev dårligere og dårligere. Følgen af det var blærer i papiret, som opstod ved udvandingen.

Udfaldet af krigen og det dermed forbundne sammenbrud inden for næringslivet og ikke mindst den omstændighed at den tyske hærslagre blev nedlagt, så store mængder fotopapir blev sendt ud på markedet, forårsagede en fuldstændig stilstand og stor bekymring inden for branchen.

Den kendsgerning at den fotografiske industri var den første til på internationalt plan at forsøge at opnå en forståelse med den tidligere krigsmodstander, har krav på historisk interesse. Forhandlinger om en priskonvention fandt sted i Haag og Luxemburg i 1920. De strandede p.gr.a. modstand fra den franske delegation.

Imens gik leverkusenerkemikerne i gang med udforske det teoretisk set ret uigennemtsigtige fotopapirrområde. Den succes de havde ud af det kan aflæses i en række nye typer: 1920 Bayer 'Portrait-Schwarzerkopf'; 1921 Bayer 'Record Normal', 'Record Hart', og 'Record

Kamerafabrikken i München 1937.

Brauerkopf'; 1922 'H-spezial', 'H-normal', og 'H-kontrast' (forløberne for det senere Agfa 'Lupex'), Bayer 'Bromidkontrast' (verdens første kontrastrigt arbejdende bromsølvpapir); 1923 de tropefaste papirer 'Trigal I, II, og III', og 1925 'Record Spezial' og 'Record Kontrast' som afrunding af Recordserien.

Bayers fotografiske afdelings underafdeling for fotokemikalier blev p.gr.a. konkurrencen for dyr i drift og nedlagt i 1922.

I stedet for besluttede man sig i 1921 for at købe kamerafabrikken A.Heinrich Rietzschel i München. Det skete for at kunne tilbyde amatørfoto grafen et bredt sortiment: film, papir, og kamera. En fremsynet beslutning, som skulle høste sine frugter ved sammenslutningen med Agfa.

Kamerafabrikken Rietzschel

Optikeren A.Heinrich Rietzschel var i 1890 flyttet til München med grundige teoretiske og praktiske erfaringer i bagagen. Her arbejdede han først på en optisk fabrik. Men ved siden af forsøgte han på privat basis at forbedre fotografiske objektiver. I 1896 blev han selvstændig - i begyndelsen med to ansatte. Sit firma kaldte han 'Optische Anstalt A.Hch.Rietzschel, München, Gabelsberger Strasse 36/37'. Rietzschel lavede objektiver og opnåede i 1898 sit første rigspatent på et sfærisk, kromatisk, og astigmatisk korrigeret objektiv. Samme år lancerede han sit objektiv 'Linear f:4,5'. Hans succes opmuntrede ham til realisere sine planer

om en kamerafabrikation. Rietzschel var selv konstruktør. I året 1900 sendte han 'Clack 1900' på markedet, et kamera til 10x12 film eller 9x12 plader. I sine reklamefremstød kaldte han det simpelthen for "uovertruffent" og "for fag- og amatørfoto grafer, opdagelsesrejsende, militære, og teknikere uundværligt". Men dermed havde han endda ikke budt sine potentielle købere selvros nok. Hans kameraer var "velegnede for cyklister, turister, amatører, og ganske særligt for damer". 110 mark kostede dette "universal lommekamera som overgik alle 10x12 kameraer p.gr.a. sin ringe vægt, sit ringe volumen, sin præcisionsmekanik, og sin lysstyrke, anastigmatisk, sfærisk, og kromatisk korrigerede optik f:8,5".

Ingen tvivl: Rietzschel havde ramt plet. Selv om han endnu ikke bød de 'store' inden for kamerabranchen nogen alvorlig konkurrence, så var der alligevel allerede i 1903 ud af den lille 3-mands-virksomhed blevet en fabrik med ca. 100 medarbejdere. Rietzschel var stadig optaget af at forbedre objektivers og kameraers ydelse. Det var hans mål at komme væk fra de dengang almindelige trækabinetter til kameraer. I 1905 opnåede han rigspatent på et helmetalkabinet. I 1910 kom 'Multiclack' med tredobbelt udtræk, bevægelig løbebund, udskiftelige kassetterammer, højde- og sideforskydning af objektivet - og med helmetalkabinet, til dels af letmetal. Det kamera blev en virkelig succes. Indtil kort før den anden verdenskrig - altså indtil 25 år efter fremkomsten - modtog fabrikkens stadig bestillinger på dette kamera fra de forskellige lande rundt om i verden. Det alene turde bevise hvor fremsynet og tendens-

førende den rietzschelske konstruktion var. Alt i alt sendte Rietzschel G.m.b.H. frem til udbruddet af den første verdenskrig 15 forskellige kameramodeller på markedet. Også et stereokamera var med i sortimentet. Dertil kom objektiver der blev betragtet med tilbørlig agtelse i branchen som f.ex. 'Sektar f:6,8', 'A-potar f:6,3', og 'Telinear f:3 og f:4,5'. Personalet var i 1914 kommet op på 200. Under verdenskrigen kom produktionen, som i mellemtiden var blevet forlagt til Aberlestrasse 18, næsten til at ligge helt stille.

I 1919-20 - tidligere tillod den vanskelige økonomiske og handelsmæssige situation det ikke - genoptog Rietzschel fremstillingen af objektiver og kameraer - og beskæftigede snart igen 100 medarbejdere. Men der manglede både kapital og ydedygtige værkstedsmaskiner. Finansieringen af en udbygning stødte på store vanskeligheder.

Derfor søgte Rietzschel en partner, som han i 1921 fandt i farvefabrikken Bayer. Kontrakten fra 1.marts 1921 fastsatte farvefabrikkens overtagelse af 80% af virksomhedens aktiver og halvdelen af stemmeretten. Dermed havde Bayers fotoafdeling fundet hvad den ønskede: en udvidelse af forretningen, så den ikke alene kunne dække forbrugernes behov for rullefilm og fotopapir, men hele hans behov inden for foto. Målet var at massefabrikere nye kameraer og samtidig konstruere fotoapparater af bedste kvalitet med den enklest mulige betjening, som kunne finde en ny, bred køberkreds blandt amatørfotograferne. Til det formål måtte den håndværksmæssigt drevne virksomhed omstilles til rationel seriefabrikation. Det egnede de forhåndenværende fabriksrum sig ikke til. Derfor købte man en egnet grund med banetilslutning i Rosenheimer Strasse for at bygge en stort anlagt nybygning. Men længere kom man ikke; for den uoverskuelige og uophørligt fremadskridende hyperinflation ødelagde alle planer. Man måtte i stedet på bedste beskub klare sig indtil 1929 i den gamle fabrik.

I begyndelsen af 1923 gav firmaledelsen ordre til at den dengang 26-årige Bruno Uhl fra Leverkusen skulle flytte til München. Han begyndte sin virksomhed med ansættelse af egnede teknikere og specialister, ryddede ud i det gamle Rietzschelsortiment, og sørgede for at kameraernes finish kom op på et gedigent og konkurrencedygtigt niveau. Værkstederne og maskinparken blev moderniseret. Det varede

ikke længe før Rietschelkameraerne blev solgt til hele verden igen. F.ex. gik der store eksportforsendelser til de skandinaviske lande, Italien, Spanien, Sydamerika, Balkan, Rusland, og det fjerne østen. Ved jordskælvet i Japan 1.september 1923 brændte en større sending Rietschelkameraer i Yokohamas havn.

I denne udviklingsperiode for kamerafabrikken opstod forløberne for den senere så populære Agfa Billy-serie. Personalet, som ved overtagelsen kun var på 77 personer, steg frem til 1925 til 350. Fabrikationen, som i 1921 var på 2.350 kameraer, steg til trods for de store økonomiske problemer hvert år. I 1923 blev produceret ca. 6.500 kameraer, i 1924 10.700, og i 1925 25.000.

I 1924 overtog farvefabrikken de sidste 20% af fabrikkens kapital, hvorefter Rietschel trak sig ud af bestyrelsen.

Således kunne farvefabrikken Bayer i sin palette ud over film- og fotopapirfabrikation også medbringe en blomstrende kamerafabrik ved fusionen til I.G.Farben. Varemærket *Agfa*, som på denne tid uden tvivl havde den største vægt i den fotografiske branche, prydede nu også de rietzschelske kameraer. Fabrikken hed nu 'Camerawerk München der I.G. Farbenindustrie AG' - et rent fabrikationssted uden egen salgsorganisation, men en del af det store hovedfirma.

Forenet i I.G.Farben

Målet at kunne tilbyde alt fra det samme firma blev med sammenslutningen til I.G.Farben endnu stærkere betonet, og det kom til at præge Agfas udvikling.

I I.G.Farbens nye 'Afdeling 3' blev under samme ledelse samlet filmfabrikken i Wolfen (amatør- og kinofilm, fotografiske plader og kemikalier), fotofabrikken i Leverkusen (fotopapir), og kamerafabrikken i München, som fra 1928 var blevet slået sammen med apparatfabrikken Saskia (lysbilledapparater, m.m.). Salget af alle produkter blev organiseret fra Berlin. Ud over de fotografiske produkter i Afdeling 3 var også Agfa kunstsilke, Agfa Vistra, og Agfa aromastoffer, som blev produceret i Wolfen.

Fortsættes i næste nummer ....

TRYLLEHAVEN T · I · V · O · L · I

Ida Haugsted

- atelieret i Bazar Nr.9.

I anledning af Tivolis 150 års jubilæum i 1993 skrev Mag. art. Ida Haugsted bogen Tryllehaven Tivoli. Heri omtales bl.a. Bazaren tegnet af arkitekt H. C. Stilling i 1843. Dagen efter præmieren skrev Aftenbladet om den elegante Bazar. "Det første, der møder Øiet, og gjør Indtryk, er den store Restaurations- og Bazar Bygning, opført i chinesisisk Stil og udstyret med den omhyggeligste Ziirlighed og Elegance". Blandt de i alt 15 butikker blev der opført et Daguerreotypi Atelier i bygning nr. 9. Tivoli var et af de steder, hvor fotografiet fik sin spæde begyndelse....

Eneste bevarede fotografi af den ældste Bazar. I forgrunden ses det Friluftscirkus (Kunstnerplænen), der blev anlagt i 1857. Foto: Frederik Riise ca. 1860.

*Bazaren omgivet af musicerende ungmøer og en engel.
Tivoli-Avisens hoved i 1845.*

Ved Tivolis åbning var der indrettet et atelier, hvor der blev optaget portrætdaguerreotypier. Det åbnede dog først den 5. september, hvor Adresseavisen bekendtgjorde, at der her blev udført portrætter på få minutter for 2 specier stykket. Sådanne fotografier var endnu næsten ukendte. Et daguerreotypi er en fotografisk optagelse på en sølvbelagt kobberplade, og denne opfindelse var gjort af den franske scenograf Louis-Jacques-Mandé Daguerre, der havde solgt sin know-how til den franske regering i august 1839. Daguerre kunne dog ikke i begyndelsen optage portrætter, hertil var eksponeringstiden for lang. Men den fotografiske teknik blev efterhånden udbredt og forbedret. Hvilken fotograf, der havde lejemålet det første år i Tivoli vides ikke, men der blev fotograferet indtil haven lukkede i begyndelsen af oktober. I midten af september var der åbent hele dagen, og det tog kun få minutter at optage et portræt. Bazarens atelier var et af de første fotografiske atelier overhovedet i København, og den 22. september 1843 spillede H. C. Lumbye for første gang sin nykomponerede "Daguerreotyp-Galop" (eller nr.2) i Koncertsalen. Først siden 1842 blev det teknisk muligt uden større vanskeligheder at optage portrætter, og det var mest omrejsende udenlandske fotografer, der arbejdede i faget herhjemme. Men den 29. august 1842 åbnede guldsmed og urfutteralmager Mads Alstrup (1809-1876), der havde skaffet apparat og sølvplader fra Paris, en pavillon i Rosenborg Slotshave. Det var det første faste portrætatelier i København (1). Daguerre eksperimenterede stadig med at forbedre de tekniske processer, og i marts 1843 kunne man i Dagen nr.88 læse, at han havde underrettet Videnskabernes Akademi i Paris om en fremgangsmåde til "ved hjælp af elektrisk Funke" at frembringe daguerreotypier på et øjeblik. Daguerre ville nu, skrev bladet foretage flere eksperimenter og publicere sine resul-

tater. Et daguerreotypi-atelier i Tivoli i 1843 var således noget meget nyt. Det var imidlertid ikke Alstrup, der fotograferede i Tivoli i august og september 1843. Siden maj rejste han rundt i Jylland som daguerreotypist og vendte først tilbage i oktober. Portrætdaguerreotypisternes antal var yderst begrænset. En af de få var kunst- og porcelænsmaler Gregorius Renard (1814-1885), der begyndte som fotograf i 1843. Han boede i Krystalgade 79 og fotograferede i Helsingør, København og Roskilde 1843-44. Siden virkede han i hertugdømmerne. Men der foreligger ikke noget om, at fotografen skulle være Renard.

Fotograf og fothistorikeren Japetus Emilius Albrecht Hansen (1826-1896) var den første, der arbejdede med spørgsmålet om tivelifotografens identitet (2). Han foreslog i 1892, at fotografen kunne være professor Ludwig Sasse fra Amsterdam. Han optog daguerreotypier i Hamborg i foråret 1842 og 1843 og kom faktisk til København i juli. Sasse boede under opholdet på Gråbrødretorv 98 og optog portrætter til 2 specier stykket, samme pris som i Tivoli. Først i oktober rejste den hollandske fotograf videre til Malmø og Skt. Petersborg. Den periode, han arbejdede i København, passer med Tivoli-sæsonen, og i Danske Kancelli, hvor man skulle registreres, hvis man ønskede at drive forretning, figurerer Sasse ikke. Det kunne tyde på, at han virkede i Tivoli, hvor det ikke var nødvendigt at søge om tilladelse, da Carstensen havde privilegium. Blandt andre navne, der eventuelt kunne komme på tale som Tivolis første fotograf, er daguerreotypist og portrætmaler Johan Frederik Møller (1797-1871) eller "jydske Møller". J. E. A. Hansen har gjort opmærksom på, at Møller den 28. juli 1843 foreviste daguerreotypier i Industriforeningen; her var i al fald en nær tilknytning til Tivolis bestyrelse. Møller må have arbejdet

en tid med daguerreotypi, da han i januar 1843, uden det dog blev bevilget, ansøgte Kunstakademiet om rejseunderstøttelse for at gøre sig bekendt med "nyere Opdagelser og Forbedringer i Daguerreotypien". Året efter fotograferede han i Helsingør (3). Sasse er dog efter min mening den mest oplagte kandidat. I marts 1844 skrev Carstensen i Ny Portefeuille, at Daguerre nu yderligere havde "fuldkommet gjort sin bekjendte Opfindelse i den Grad, at man kan tage et Daguerreotypibillede i næsten utænkelig kort Tid - man siger en Tusinddel af en Sekund". Nyheden blev også refereret i Tivoli-Avisen nr.4. De portrætter, som for nylig var forevist i det parisiske Akademi, skulle have været overordentlig smukke", og fysikeren Arago vil snart udsende en udførlig beskrivelse af den nye fremgangsmåde. I den første måned af sæsonen 1844 var atelieret i Tivoli ikke åbent, formentlig manglede man en fotograf. Men Tivoli-Avisen bekendtgjorde i første uge af juni, at atelieret nu holdt åbent hver formiddag kl. 9-12 og kl. 16-20 om eftermiddagen. Men tilsyneladende lukkede det igen i en periode, for først fra den 25. juli annonceres der igen med portrætoptagelser i atelieret. Men der har åbenbart været problemer med at lokke kunder til, for i august blev billetten til Tivoli refunderet, hvis man besøgte atelieret, der nu var åbent hele dagen. De portrætter der blev optaget i sæsonen, kendes ikke, men omtales i Tivolis tredje sæson som værende ret vellykkede, men dog ikke helt perfekte. Desværre nævnes fotografens navn stadig ikke, skønt hans virksomhed omtales adskillige gange.

I 1844 flyttede byens kendteste portrætfotograf Mads Alstrup privat til Østergade og åbnede samtidig sit studie i Christiansborg ridebanefløj i august i opgangen mellem Hofteatret og Marmorbroen. Han havde succes, og hans portrætdaguerreotypier blev udstillet om foråret på Charlottenborgs kunstudstilling. Alstrup annoncerede fortsat hyppigt i Adresseavisen, og i en af juni-annoncerne (nr.147) skrev han, at han havde forbedret teknikken for at undgå den blåagtige kolde tone. Han havde opfundet en kemisk behandling, der gav billederne en smuk bronzetone eller guldfarve. "Jeg er den første", skrev han, "der har opfundet det her i Byen". I Adresseavisen (nr.203) forklarer han, at han kunne optage portrætter med alle de forbedringer, som teknikken til dato var undergået. Nu var hans billeder smukkere, mere solide og kraftigere end "Nogen her i Byen er

i stand til". Alstrups billeder kostede 2 til 3 rdl. pr. stk. Der er ingen tvivl om, at Alstrup konkurrerede med den ukendte daguerreotypist i Bazaren nr.9. Tivolifotografen indrykkede den 26. august en meddelelse i Adresseavisen (nr.200), hvor han skrev, at han daglig optog portrætter fra kl. 9 til solnedgang. De kostede 3 rdl. stykket og var optaget efter "nyeste Pariser-Methode". Optagelsen skete, skrev han, "i faa Secunder, hvorved Portraiterne erholde et Liv og en Fiinhed i Udførelsen, som man ved den ældre og mere usikre Methode kun hændelsesviis kunde forskaffe". Han gjorde også opmærksom på, at intet portræt blev leveret "uden at det er indætset med Guld, som bevirker, at det ikke kan aftørres". Guldtoning var en af de forbedringer, der hurtigt vandt indpas, en teknik, som Alstrup efter eget udsagn var den første til at tage i brug herhjemme. Fotografen i Tivoli kunne også meddele, at alle, der fik taget deres portræt, fik entreen godtgjort. "Samme Sted", skrev han, "kan En, som er øvet i at Polere Plader, erholde stadigt Arbeide". Men desværre afslørede fotografen ikke sit navn i annonceringen. Det gjorde han heller ikke i den meddelelse, han den 8. september satte i Tivoli-Avisen. Daguerreotypiatelieret i Tivoli, skrev fotografen, egnede sig særlig "i disse skjønne Septemberdage" til afbenyttelse; han gjorde opmærksom på, at en "bekjendt Daguerreotypist" - Mads Alstrups -

Første forsider af Tivoli-Avisen, der udkom 1844-46. Bladet blev trykt af Louis Klein, fra nr. 10 i Bazarens officin.

Bazaren med kinesisk vimpelstang, tegnet af H.C. Stilling i 1843. Tårnuret blev først opsat det følgende år. Litografi.

påstand om, at han var i stand til at levere langt smukkere, solidere og kraftigere portrætter end nogen anden i byen, "ogsaa idet allerhøieste gjælde til Vesterport, da man straks udenfor ville kunne erholde Portraitter, der idet mindste i enhver Henseende kan maale sig med hans". Der var stadig ikke mange daguerreotypister i 1844 udover Mads Alstrup. Den ukendte fotograf i Tivoli kan være ur- og kronometermager Georg Schou (ca. 1816- 1900). Han havde i juni 1844 atelier i Rosenborg Slotshave bag Herkules Pavillonen og annoncerede i Adresseavisen (nr.142), at han daglig mellem kl. 10 og 14 optog daguerreotypipor- trætter. Prøver på hans arbejder kunne ses på hans bopæl Norgesgade 169 og hos kunsthandler Blankensteiner. Vi ved ikke hvor længe han fotograferede i Kongens Have, men tilsyneladende lå atelieret kun ganske kort tid her, for den 18. juni 1844 ansøgte Schou Ingeniør- korpsets fæstningstjeneste om tilladelse til at måtte opføre en transportabel bræddebygning på stadsvoldens bastion, "for deri at kunne af- tage Daguerreotypi-Billeder". Hans sag blev behandlet i fæstningstjenesten, men den 5. juli meddelte Kollegiet, at der desværre ikke kunne gives nogen tilladelse. Da Schou således måtte opgive planerne om et atelier på voldene, kan han i stedet have lejet Tivolis atelier, hvor der igen siden slutningen af juli blev annonceret

med portrætoptagelser. Vi ved fra Industriud- stillingens katalog, at Schou og Alstrup som de eneste udstillede daguerreotypipor- trætter på In- dustriudstillingen i august og september 1844 (nr.642). Alstrup viste en ramme med portræt- ter, der vakte opmærksomhed for "de smagful- de Valg af Stillinger og en ualmindelig Tyde- lighed og Bestemthed" (4). I Adresseavisen (nr. 207 & 211) gjorde Alstrup i august selv opmærksom på, at hans billeder var udstillet på Industriudstillingen, der afholdtes i Charlot- tenborgs kuppelsal. Adskillige af Alstrups da- guerreotypier er bevaret, bl.a. i Det kgl. Bib- liotek og Danmarks Fotomuseum i Herning. I 1845 overtog en fransk daguerreotypist Tivoli- atelieret og Schou virkede som fotograf i Hel- singør, men fik året efter eget atelier Amager- torv 2 ved St. Kjøbmagergade.

Den franske fotograf

I Tivolis tredje sæson, der indledtes den 18. maj 1845, var atelieret endnu ikke åbnet, men den 30. maj bragte Tivoli-Avisen (nr.13) en beskrivelse af "Daguerreotypi-Anstalten", som i den forestående sæson blev lejet af fransk- manden P. Bouillé. "Den Kunst at daguerreo- typiere, der med Lynets Fart forplantede sig fra Opfindelsesstedet, Paris, saa at den i faa Aar er bleven udbredt over hele den civilisere-

de Verden, har hidtil i vort Fædreland kun indtager et temmeligt lavt Standpunkt", skrev Tivoli-Avisens redaktør. "Det Mechaniske ved Tingen er naturligvis meget snart lært; Anskaffelsen af et Apparat og en kort Veiledning med Hensyn til dets Afbenyttelse er nok til at sætte Enhver i Stand til at portraitere ved Hjælp af Daguerreotyper. Med denne Opfindelse har som saa meget Andet sine egne smaa Finesser, hvilke man selv ved Øvelse og vedvarende Forsøg maa see at erhverve sig, forinden man er i Stand til at tilveiebringe Daguerreotypibilleder, der svarer til Opfinderens Hensigt. De Portraiter, der i foregaaende Saison blev leverede i Tivolis Daguerreotypianstalt kunne i hver Henseende stilles ved Siden af de bedste, der produceres hertillands, men, "det bedste er ikke godt nok", siger man for et gammelt Ord, dette maa ogsaa finde sin Anvendelse her. Det har derfor været Tivolis Entrepreneur magtpaaliggende at bringe det dertil, at de Daguerreotypibilleder, der udgaar fra det nærværende Atelier ikke i nogen Henseende skulle staae tilbage for de bedste der produceres i selve Frankrig, og til den Ende har han formaaet en tidligere Bekjendt i Paris, hvis Capacitet han saaledes selv har overbeviist sig om. Daguerreotypisten Bouillé, til at komme hertil for at daguerreotypiere dem, der i denne Anledning henvende sig til Tivoli. Hr. Bouillé er nu indtruffen hertil, og saasomt de fornødne Forberedelser med Hensyn til Localet ere udført hvilket vil være skeet om et par Dage, vil Daguerreotypianstalten blive aabnet. Med hensyn til dens Indretning er der intet sparet for at gøre den saa hensigtsmæssig og beqvem som muligt. Pavillonon, hvori Portraiteringen foregaar, er blevet belagt med et tætsluttende Glastag, saa at der intet vil kunne være til Hinder for at tage Portraiter i hvilkensomhelst Veir. Tiden naar og Prisen, til hvilken disse Daguerreotypibilleder herefter vil være at erholde, skal nærmere blive bekjendtgjort".

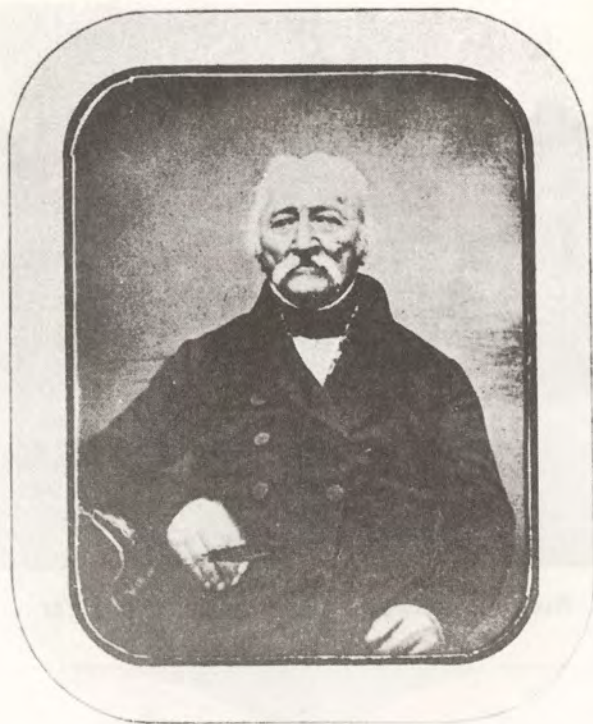
Mads Alstrup reflekterede straks på denne introduktion, som må have vakt hans bekymring. Han satte den 30. maj en annonce i Adresseavisen (nr.124), hvori han skrev, at han leverede portrætter, der var lige så gode som de prøver, han foreviste eller "i Sammenligning med de bedste Wiener- og Pariser-Portraiter" og, fortsatte han "jeg er overbeviist om, at der er ingen her i Byen der kan levere Portraiter med alle de Fuldkommenheder der udfordres, bedre end jeg, da dertil hører flere Aars Øvel-

se, Chemiske Kundskaber samt ganske at opofre sig til Kunsten". Men intet kunne standse udfordringen fra det folkelige Tivoli. Den første annonce bragtes i Tivoli Avis (nr.16) den 2. juni og lød således: "Hr. Bouillé fra Paris holder aabent hver Dag fra kl. 8 Morgen til kl. 6 Aften. Klart Veir er aldeles ikke fornødent, for at Portraiterne kunne lykkes". Samme meddelelse blev givet dagen efter i Tivolis annonce i Adresseavisen (nr.127 m.v.), hvor der stod, at portrætter til 3 specier kunne optages i hvilket som helst vejr. P. Bouillé, hvis data vi ikke kender meget til, var omrejsende daguerreotypist og havde allerede i efteråret 1842 optaget daguerreotypiportrætter i Hamborg (5). I Tivoli-Avisen (nr.23), blev det bekendtgjort, at atelieret nu var åbnet, og at Bouillé var til stede daglig for at modtage bestillinger. "Som tidligere anmeldt er Pavillonon hvor Portraiterne tages, bleven belagt med et tætsluttende Glastag, saa at de ville kunne lykkes i hvilkensomhelst Veir. Vi anbefaler Alle og Enhver belejligst at tage de udhængte Portrætter i Øiesyn. Man vil finde, at de ere

Den gamle ballongynge ca. 1888. Samling: Andreas T. Mørch.

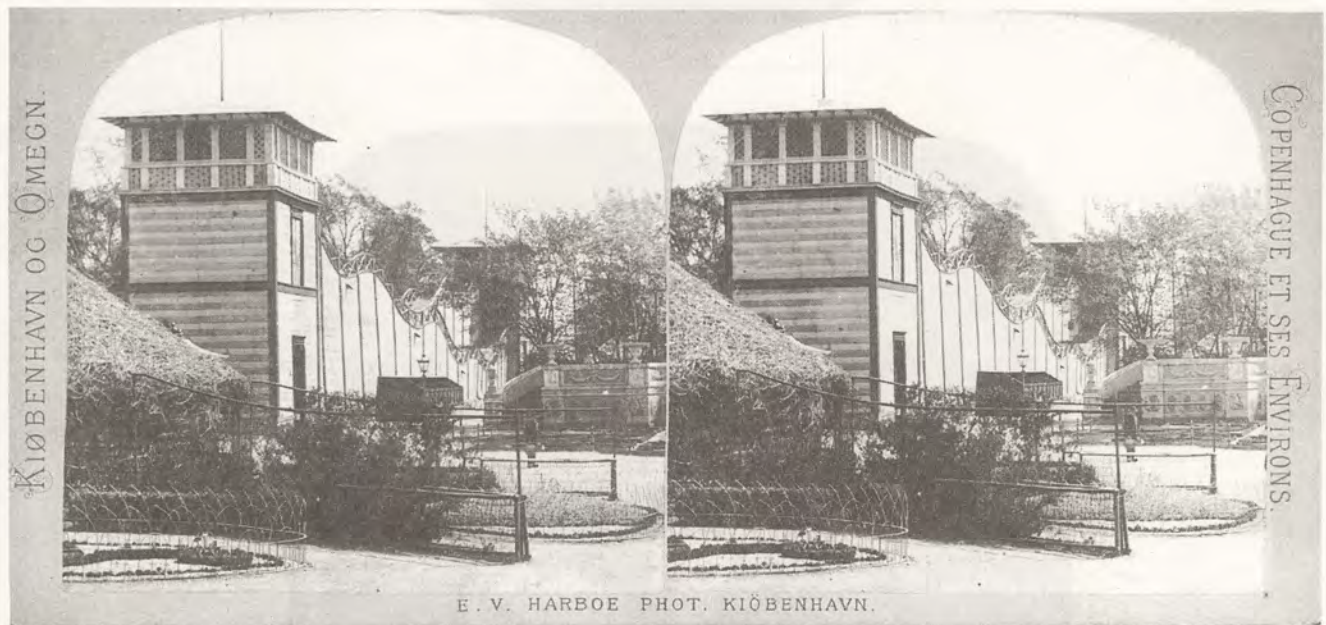

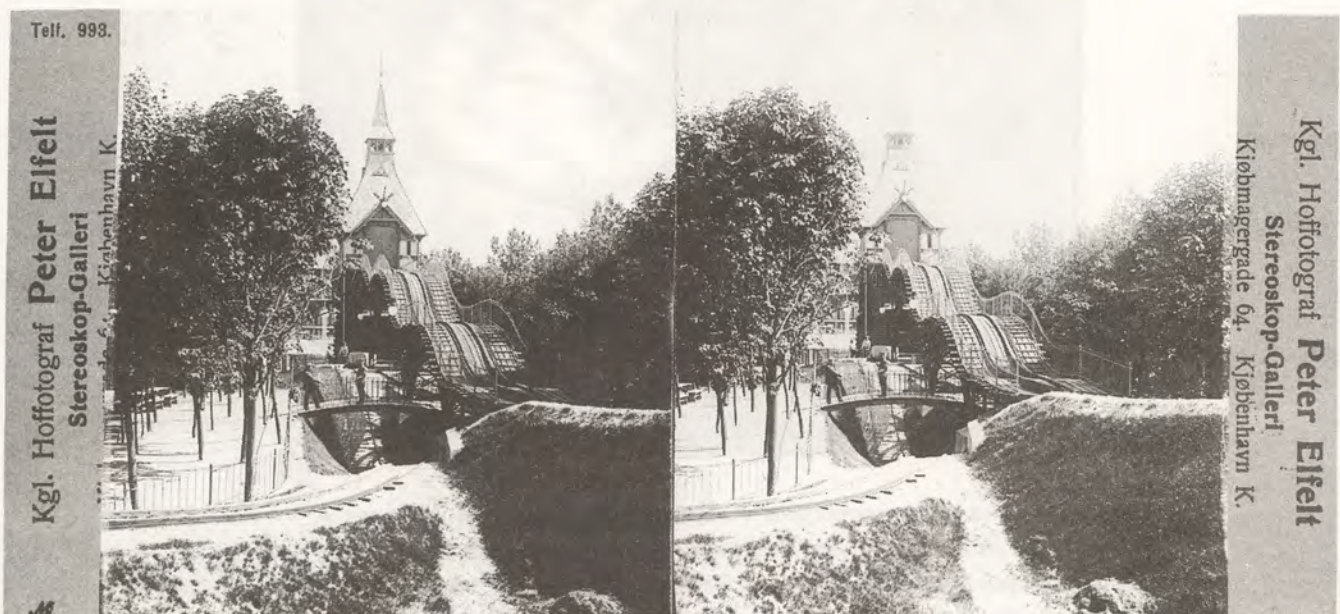
Den franske daguerreotypist P. Bouvillé lejede atelieret i Bazaren i 1845. Han optog de her viste portrætter af generalløjtnant J.H. Hegermann-Lindencrone og historikeren Frederik Barfod, medlem af den grundlovgivende forsamling, med sønnen. Førstnævnte blev optaget i Tivoli den 11. september.

Tivolis hovedindgang ca. 1918. Samling: A.T.M.

Tivolis første rutschebane, opført 1843. Samling: A.T.M.

Den tredje rutschebane, opført 1905. Samling: A.T.M.

usædvanligt kraftige og bestemte og gengive de allermindste Details med stor Tydelighed". Dette glastag nævnes ikke i brandtaksationerne, men det noteres dog, at flere rum i Bazarens nordfløj, hvor atelieret lå, blev gjort i stand og tapetseret i 1845. I Tivoli-Avisen (nr.63) den 20. juli indrykkede Bouillé en annonce. "Da nogle af mine Bekjendte have underrettet mig om, at det ærede Publicum i Almindelighed finder Prisen paa mine Portaiter for høi, har jeg troet i den korte Tid, jeg endnu har tilbage at værre her i Kjøbenhavn, at burde rette mig derefter, hvorfor jeg har nedsat min Priis til 3 rdl. Da jeg stedse har ønsket at mine Arbeider selv skulle tale for sig, vil Enhver kunne overbevise sig om mine Portraits Fortrinlighed af de Prøver, jeg har udstillet i mit Atelier, hvilke jeg har forfærdiget saavel udenlands som hersteds". Det var en nedsættelse der kunne mærkes, hele 2 rigsdalers rabat. En ugestid senere var der igen en stor annonce i Tivoli-Avisen (nr.68-69), det gik åbenbart trægt med kunderne. "Hvad der i Særdeleshed er Grunden til, at Flere ikke have ydet Daguerreotypi-Portraits den tilbørlige Anerkjendelse, er, at disse have forekommet dem at gjøre Personerne ældre end de i Virkeligheden ere", skrev han. Men han ville nu gerne underrette publikum og især damerne om, at eftersom dette "ikke ligger i Daguerreotypiens Natur, men blot i feilagtig Behandling, hvorved de svære Skygger blive stærkt angivne, medens Mellemtinterne mangler, forpligter jeg mig til at levere Portraits, der i ingen Henseende vise Personerne ældre end de ere, ligesom Ingen er forpligtet til at tage noget Portrait, hvormed han ikke selv er fuldkommen tilfreds". Atelieret havde, stod der i annoncen, åbent hver dag fra kl. 8 til 16. "Det er ligegyldigt hvorledes Veiret er". Pris stadig 3 rigsdaler. Den 7. september var der en bemærkning i Tivoli-Avisen (nr.11) om, at hr. Bouillé om "en ganske kort Tid agter at vende tilbage til Paris". Derfor måtte de, der ønskede at blive daguerreotypierede af ham, "behage snarest muligt at henvende sig til ham i Tivoli Bazar Nr.9, hvor han er tilstede hver Dag, fra Kl. 8 Morgen til kl. 4 Eftermiddag". I hele sæsonen blev der løbende gjort opmærksom på daguerreotypierne. De kostede i begyndelsen 5 rdl. stykket. Den 25. september ophørte annonceringen, og Bouillé rejste fra København; man ved, at han i oktober daguerreotypierede i Århus og Kiel. Tivoli lukkede først i begyndelsen af oktober, så grunden til hans afrejse

har sikkert været den dårlige forretning, det åbenbart var. Blandt de portrætter Bouillé optog i Tivoli er bevaret to gode daguerreotypier i Det kgl. Bibliotek, og det var ikke hvem som helst, der gik til fotografen (6). Det ene daguerreotypi forestiller generaløjtnant Johan Hendrik Hegermann-Lindencrone (1765-1849), der var gift med forfatteren Louise Hegermann-Lindencrone (1778-1853), midtpunkt i en litterær kreds på familiens landsted Rolighed ved Kalkbrænderiet. Her mødtes tidens skønånder som Adam Oehlenschläger, H.C. og A.S. Ørsted, B.S. Ingemann, F.C. Sibbern, P. Hjort, J. P. Mynster og Thomasine Gyllembourg. Det andet daguerreotypi er et interessant dobbeltportræt optaget af Bouillé den 11. september 1845. Det viser historikeren og politikeren Frederik Barfod (1811-1896) med sin to-årige søn Hans Peter Birkedal Barfod (1843-1926), senere læge og historisk forfatter. Fr. Barfod oprettede en drengeskole i 1834, nu Frederik Barfods skole, og virkede i midten af 1840'erne som bibliotekar i Det skandinaviske Selskab. Han blev senere ansat ved Det kgl. Bibliotek og skrev bl.a. Fortællinger af Fædrelandets Historie (1853). Som i de foregående Tivoli-sæsoner annoncerede Mads Alstrup flittigt den sommer i Adresse-Avisen for at imødegå sin dygtige parisiske konkurrent. Han skrev f. eks. (nr.132) i begyndelsen af juni, at hans portrætter nu kunne ses "lige saa godt som Kobberstik", og hans pris var sat ned til 2 rdl., altså 1 rigsdaler billigere end Bouillé. Samme sommer fik daguerreotypisten C. Iversen i maj et atelier Vestervold 207 ved Møllen ud for Sct. Pederstræde. Her opførte han i oktober en glaspavillon, ifølge Adresse-Avisen (nr.256), men han blev ingen alvorlig konkurrent for Bouillé. I 1846 omtales der ikke noget daguerreotypi-atelier i Tivoli-Avisen overhovedet; det var uden tvivl ophørt, og lokalet blev brugt til andre formål.

NOTER:

1. Ochsner Bjørn 1986: Steen 1987, 109, 135 ff.
2. Hansen Japetus 1892, 169-172.
3. RA KA Behandlede sager 1.221, ansøgning 02.01.1843; Japetus Hansen 1892.
4. RA Det kgl. Ingenieurcorps, Indkomne sager, Registratur bd. 121, 1844, nr. 68, nr.394, nr.1030; Udsigt (1844) 1845, 90, 95 (Schou & Alstrup).
5. Ochsner Bjørn 1986, 28-29 180; Steen 1987.
6. Ochsner Bjørn 1974, figs. 3-4 (Tivoli portrætter).

DAGUERRE OG DANMARK!

Daguerre découvrant l'effet d'une cuiller d'or sur une plaque. Dessin de M. Gustave Janet.

Den eksperimenterende Louis Mandé Daguerre.
Træsnit 13,2x12,2 cm af Gustav Janet 1848.

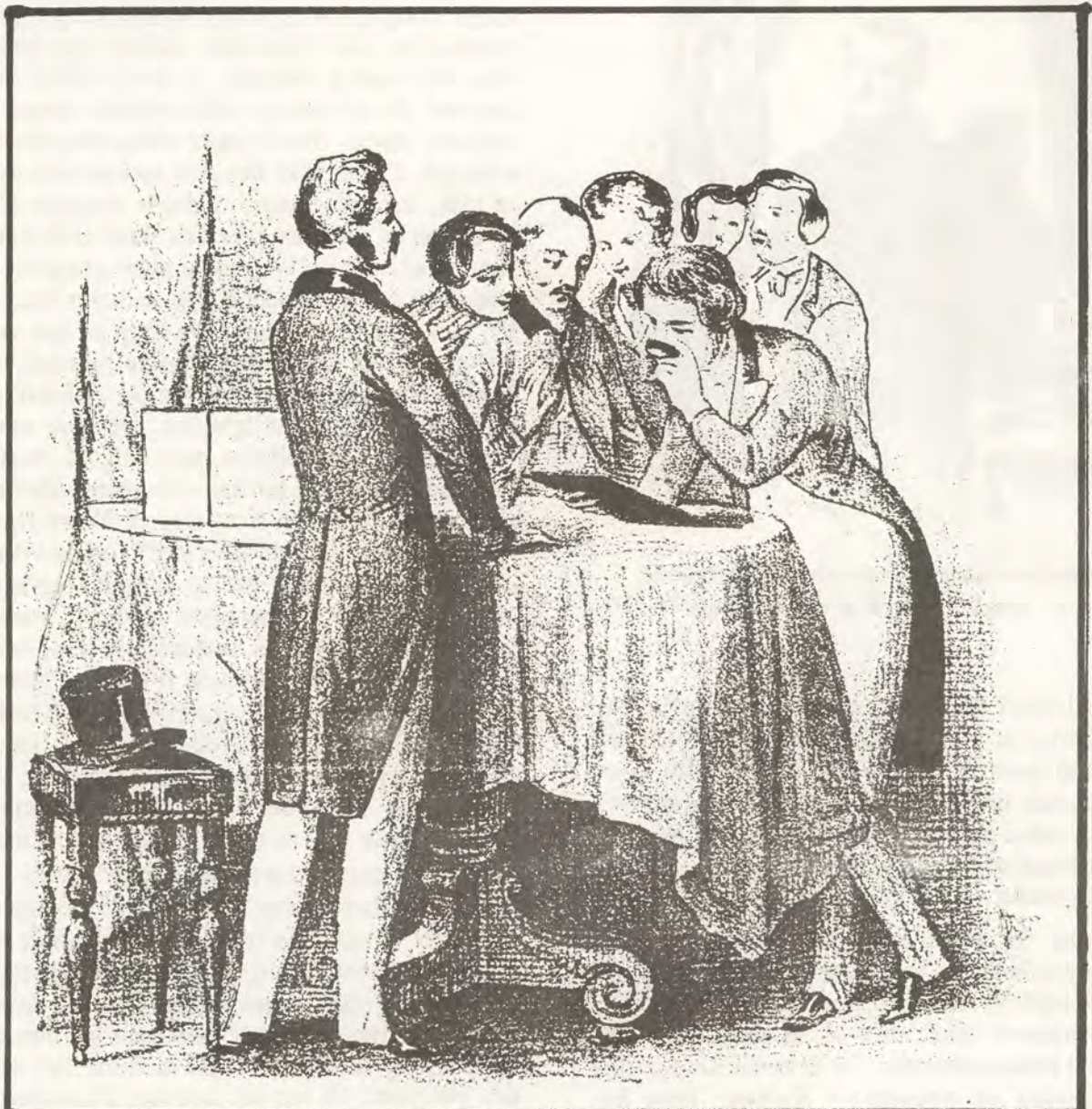
Flemming Berendt.

I begyndelsen af januar 1839 havde den franske kunst- og dioramamaler, Louis Jacques Mandé Daguerre (1787-1851) aftalt møde i Videnskabernes Selskab i Paris - hvor han ville fremvise, beskrive og demonstrere sin længe bebudede "opfindelse", at frembringe et "af lyset" tegnet billede. Et stort auditorium i den pompøse bygning, Palais Mazarin, midt i den franske hovedstad, var stillet til rådighed for eksperimentet. Formanden for Videnskabernes Selskab, Francois Arago (1786-1853), var den første, som indfandt sig til mødet, fulgt af en højtidelig skare af Frankrigs kendteste videnskabsmænd, fysikere og kemikere, bl.a. Alexander von Humboldt og Jean Baptiste Biot, for at overvære denne, efter sigende, sælsomme "tryllekunst". De mest skeptiske af de lærde forbandt begivenheden med en blanding af trylleri, magi eller sågar fup! Mødet var offentligt, men kun teoretisk, idet det særligt udvalgte publikum fyldte salen til bristepunktet.

En kæde af nationalgardister måtte hjælpe Daguerre frem til palæets hovedindgang gennem en jublende folkeskare, "folk skaber sig værre end efter vor store Napoleon's sejr" udtalte en borger i folkemængden. Da klokken slog 10:00 på akademiets store ur i forhallen blev dørene til rotunden lukket, og mødet kunne begynde.

"FOTOGRAFMESTER" DAGUERRE.

Louis Daguerre havde i forvejen ladet sine instrumenter opstille. I første række det nykonstruerede daguerreotypikamera, fremstillet af den parisiske optiker Alphonse Giroux. Foruden dette hovedinstrument var der en lang række spritblus, termometre, kolber, kar- og skåle indeholdende de kemiske substanser, som var nødvendige for eksperimentets udførelse. De lærde herrer stod i passende afstand fra opstillingen, man skulle nødig risikere liv og lemmer. Desuden var kviksølvdampe ikke noget at spøge med. Louis Daguerre havde kort forinden "aftaget" tre billeder; et af Louvre, Tuilliererne og Notre-Dame Kirken, som det nu var meningen, under alles påsyn, at fremkalde, fikser og fremvise, som endeligt bevis på, at processen virkede og var holdbar. De mange fremmødte trængtes omkring opstillingen, og gennem røgen fra de store cigarer kunne man se Louis Daguerre udføre de sælsomste manipulationer med sine forsøvede kobberplader. Efter ca. 45 minutters blanding af tavshed, småpludren og let fnisen, kunne Daguerre stolt fremvise den forsøvede kobberplade, på hvis overflade man tydeligt så et smukt og detaljerigt motiv, hvis mage de tilstedeværende aldrig havde set. Spontant klappede man i hænderne hvorefter formanden Arago udtalte, at han var rede til at offentliggøre Daguerre's proces for de øvrige medlemmer af akademiet og offentligheden, hvilket skete den 19. august 1839. Således fødtes en af menneskehedens største og mest betydningsfulde opfindelser, at kunne fastholde nuet ved hjælp af lys, kemi og optik. Daguerreotypiet.

Daguerreotype.

Expérience publique faite par Mr Daguerre.

Un Physicien Napolitain J. B. Porta trouva la Chambre noire il y a environ deux siècles. Les images qui se peignaient sur le papier, pouvaient être reproduites en suivant leurs contours avec la pointe d'un crayon. Au 19e siècle notre compatriote Charles fit les premiers essais de l'art photographique, mais son secret mourut avec lui. De nouveaux essais furent tentés depuis par des Anglais, mais les images produites se détruisaient au grand jour. M. Mrs Daguerre et Niepce sont parvenus aujourd'hui au moyen d'une plaque d'argent recouverte d'une préparation chimique à fixer les images de la Chambre noire.

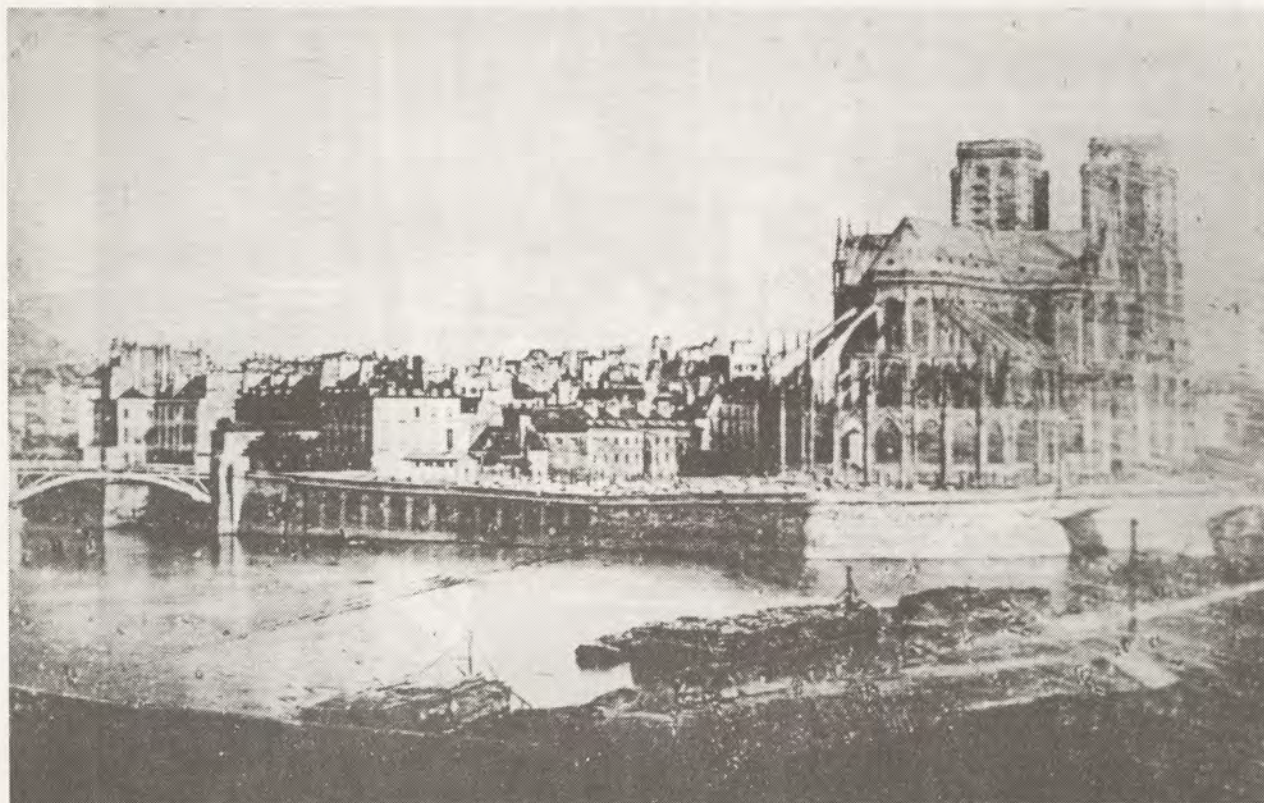

Formanden for Videnskabernes Akademi i Frankrig,
François D. Arago. Litografi af Charles Bagniet 1833.

Umiddelbart efter processens offentliggørelse var Paris, ja hele Frankrig grebet af national stolthed over, at det blev en franskmand, som overhalede englænderen Fox Talbot og andre. Den franske skribent, Jules Janin, har givet et følelsesmæssigt, ja næsten poetisk billede af begivenheden:

"Endelig har vi med egne øjne kunnet se, og med egne hænder kunnet gribe denne utrolige og beundringsværdige opfindelse af Daguerre. Man behøver ikke, som vi, at beskæftige sig med de skønne kunster, for at kende Daguerre. Hans navn er populært i Europa; først og fremmest har han vist sig som en udmærket maler; men hans egen kunst har ikke været ham tilstrækkelig. Ved hvilken utrolig følge af forsøg, undersøgelser, anstrengelser og udviklinger af alle slags. Opfinderen af daguerreotypien er kommet til det resultat, som vi her vil omtale, at den endnu skal være en hemmelighed. En gang vil han selv give hele Europa en forklaring herpå, når Frankrig, gavmild og uegennyttig, skænker Europa ja hele verden denne herlige gave. Imidlertid er Daguerre kommet til følgende resultat: han har komponeret en slags sort fernis; denne fernis anbringes på en plade som udsættes for dagens lys, og i få øjeblikke indpræger sig da enhver genstand, enhver skygge, der afspejler sig på

pladen, som i slags camera obscura - det være sig himlen eller jorden, det rindende vand, kirken, som fortaber sig i skyggerne, ja den mindste sten og det ubetydeligste sandkorn. Aldrig har den største mesters pensel frembragt en lignende tegning. Detaljerne er lige så mærkelige som helheden beundringsværdig. Man må nemlig betænke, at det er solen selv, der ved sin almægtige virksomhed i denne aldeles ny kunst, frembringer disse ubegribelige arbejder. Det er ikke længere menneskets usikre blik, som på afstand opdager skyggen eller lyset; det er ikke længere den skælvende hånd, som på et bevægeligt stykke papir gengiver en stedse afvekslende scene. Nu behøver man ikke, som hidtil, at dvæle flere dage på den samme plet, eller under den samme himmel, for med anstrengelse, at erhverve sig et fuldkomment billede af virkeligheden. Det nye under iværksættes i øjeblikket selv, ligeså hurtigt som tanken, ligeså hurtigt som solen udsender sine stråler - nu kan man sige til Notre-Dame kirkens tårne: "Stiller Eder der", og de vil adlyde; det er således, de har adlydt Daguerre, som en dag førte dem hjem med sig, ganske som de stå, lige fra de umådeligste sten, hvorpå de er grundede, indtil de fineste og letteste spir, som ingen uden Daguerre og solen endnu har set. Hvad vi her beretter er højest forunderligt; men intet er så utroligt som visse virkeligheder. Selv Napoleon, han, som begreb alt, ville ikke tro, at en let damp, indesluttet i et jernrør, kunne hæve de største masser, og han kaldte dampskibet en barneleg. På daguerreotypiet bliver man imidlertid nødt til at tro; thi ingen menneskelig hånd vil kunne tegne som solen; intet menneskeligt blik vil kunne trænge så dybt ind i lysets strøm og i mørkets dyb. Vi har set Paris største monumenter således gengivet. Vi har set Louvre, Tuillierne, Pont-Neuf og Notre-Dame, og i ethvert af disse mesterværker spores den samme guddommelige fuldkommenhed. Man vil lægge mærke til, at her er ikke tale om en plump mekanisk opfindelse, som i det højeste gengiver nogle masser uden skygge, uden detaljer, uden andet resultat end besparelsen af nogle timers håndarbejde. Nej, talen er her om den største nøjagtighed, den fuldkomne gengivelse. Og så må man lægge mærke til, at denne gengivelse er langt fra at være ensformig, som man kunne formode. Tværtimod, ikke et eneste af disse malerier, frembragte ved samme fremgangsmåde, ligner det foregående eller efterfølgende. Dagens time, himlens farve, luftens renhed, forårets blide varme, vinterens strenged,

Notre-Dame kirken aftaget fra Pont de Tournelles. L. Daguerre 1839-39.

HISTORIQUE ET DESCRIPTION

DES PROCÉDÉS DU

DAGUERRÉOTYPE

ET DU DIORAMA,

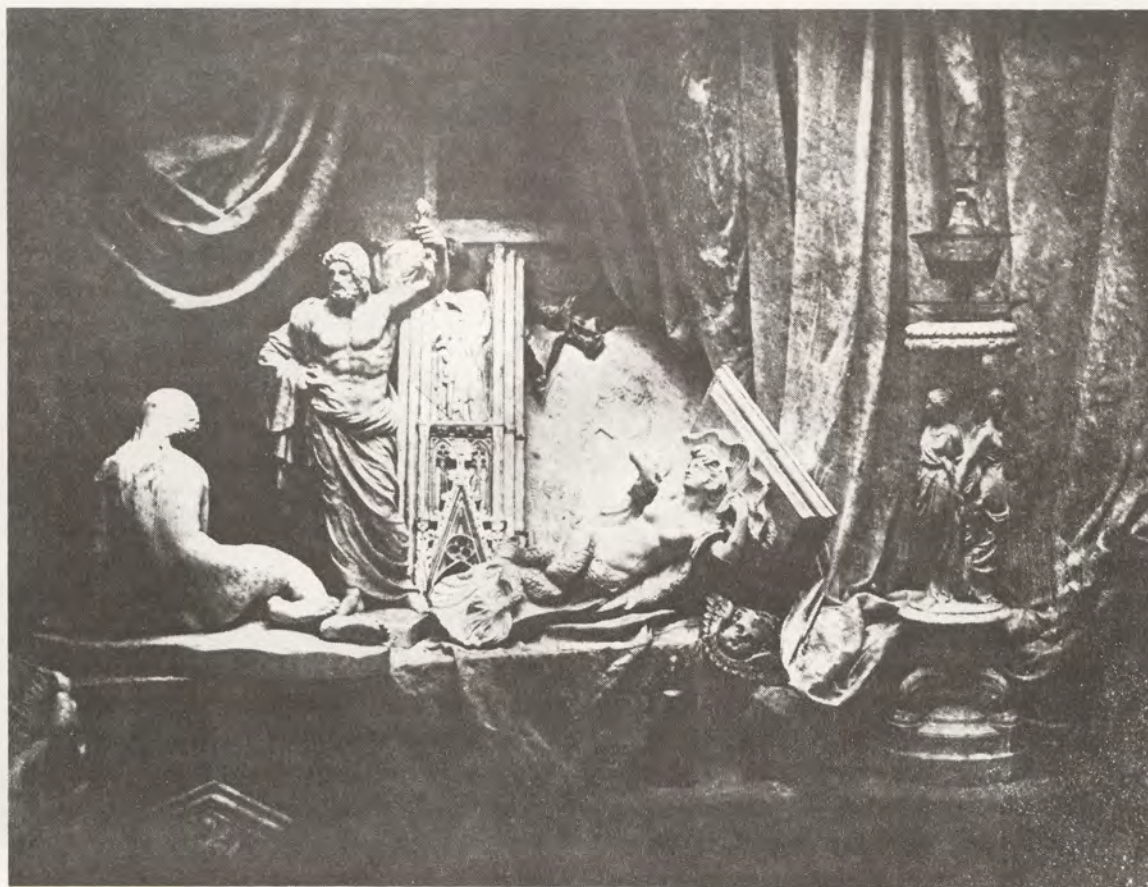
PAR DAGUERRE,

Peintre, inventeur du Diorama, élève de la Len. 1-4 à Paris, peintre de plusieurs Académies, etc., etc.

efterårets kraftige farvespil, genskinnet i vandet, alle atmosfærens tilfældigheder, gengives på en beundringsværdig måde i disse mageløse malerier, om hvilke man må sige, at de fremstår under beåndingen af luftens genier. Vi har således i en række malerier, frembragt ved daguerreotypien, set Paris gengivet ved en varm solstråle; solen glinsede på de brogede mure, som kraftigt fremstod i den fantastiske skygge; dernæst har vi set Paris gengivet under en med skyer besløret himmel, medens vandet falder ned i tunge dråber, og kulden slutter sig sørgmodigt om byen. Således fremkommer - ved denne måde at reproducere den ydre verden - en ubeskrivelig troskab i alle gengivelser og en utrolig nøjagtighed i belys-

ningen. Ved første øjekast vil man altså i tegningen kunne erkende virkningerne af den blege parisersol i modsætning til Italiens glødende solstråler. Man vil med bestemthed kunne sige: dette landskab kommer fra Schweiz' kolde bjerge; denne udsigt er taget på Afrikas brændende jordbund; man vil kunne skelne Florents domkirke fra Notre-Dame kirkens, blot ved at betragte den himmel, hvori begge disse prægtige mindesmærker hæver sig. Ved denne mærkværdige opfindelse, bevares ikke alene stedets, men også solens intensitet. Hvad der ikke er mindre beundringsværdigt, er, at når værket engang er fuldendt, ved solen eller lyset, kunne disse ikke mere indvirke derpå.

*Stilleben aftaget i Louvre's gibssamling. Gave til fyrst Metternich. L. Daguerre 1838.
Rudeolf Skopec samling. Prag. (F.B.).*

*"Beundringen voxer endnu, naar man tager Forstørrelsesglasset til Hielp. Man seer da Meget, som undgik det ubevæbnede Øje, f. Ex. Indskrifter paa Skilter, Sammenføininger paa Gipsfigurer".
Stilleben. Gave til Arago fra Daguerre 1839. Samling: Perpignan Museum.*

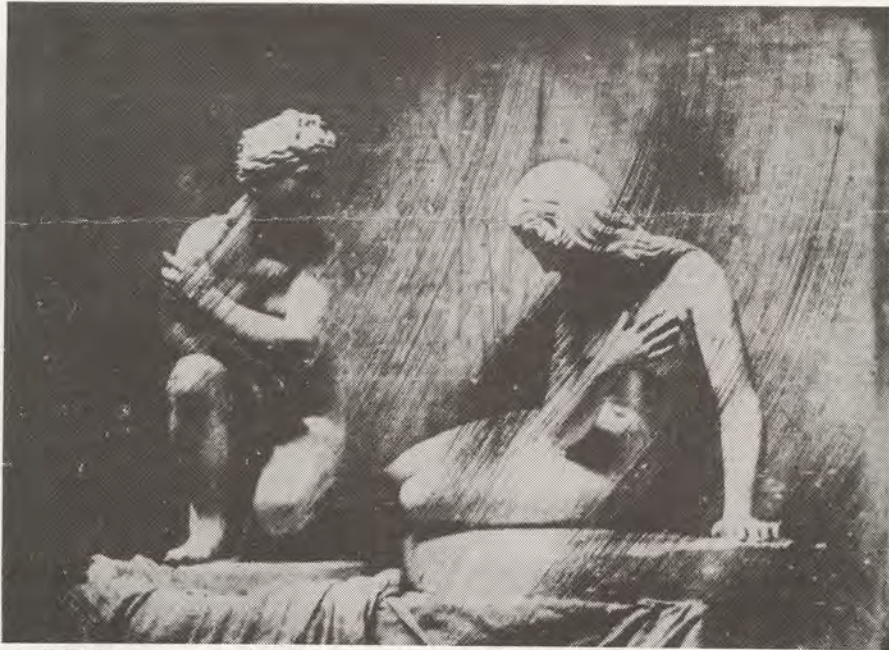

Stilleben aftaget i Louvre's gibssamling. L. Daguerre 1839.

*"Daguerreotypien vil blive et uundværligt redskab for den rejsende, der ikke kan tegne og for kunstneren, der ikke har tid til at tegne".
Opstillede fossiler. L. Daguerre 1837-39.
Samling: Conservatoire des Arts et Métiers, Paris.*

*"Daguerres Billeder overgaar Alt hvad man forhen har kiendt. Tegning, Afskygninger og Belysningsmaaden have her den meest fuldendte Troskab; thi det er Naturen selv, som har malet".
Venus og kvindemodel. L. Daguerre 1839. Samling: Perpignan Museum.*

Denne eftergivende fernis, hvorpå den mindste stråle før havde så megen indflydelse, vil man nu forgæves udsætte for dagslyset; den er uudslættelig og varig som et stålstik. I et camera obscura afspejler genstandene sig med en nøjagtighed uden lige; men hvad der frembringes i den, er ikke et bestående maleri; den er et spejl, hvori intet forbliver. Forestiller man sig imidlertid, at dette spejl bevarer indtrykket af alle de genstande, som reflekterer sig deri, da vil man kunne gøre sig en næsten fuldkommen idé om, hvad daguerreotypien er. Men endnu mærkværdigere er det, at også månen, dette blege genskin af solen, gør sin virkning på hin mærkværdige fernis. Selv den berømte astronom Arago forbavses ved den ham hidtil ubekendte kraft i dette himmellegemes stråler, der ved daguerreotypien frembragte de skønneste måneskinsstykker. Det ville være umuligt at opregne alle anvendelser af denne opfindelse, som måske bliver dette århundredes stolthed. Daguerreotypien er bestemt til at mangfoldiggøre naturens og kunstens skønheder, omtrent således som bogtrykkerkunsten reproducerer den menneskelige ånds mesterværker. Den er en kunst, som vil kunne udøves af enhver; en pensel lydig som tanken; et spejl der bevarer ethvert indtryk; en tro gengiver af alle universets mindesmærker og egne; - den er en uophørlig, spontan, utrættelig reproduktion af utallige mesterværker, som tiden har spredt over jordens overflade. Daguerreotypien vil blive et uundværligt redskab for den rejsende, der ikke kan tegne, og for kunstneren, der ikke har tid til at tegne. Den er bestemt til at popularisere

kunstens skønneste værker, hvorefter vi kun besidder kostbare og utro gengivelser. Om kort tid vil man kunne sende et barn hen til museet og sige: "Om tre timer må du bringe mig et maleri af Murillo eller Raphael" - man vil skrive til Rom: "Send mig Sankt Peters Kirkes kuppel", desuden vil daguerreotypien kunne tilfredsstille alle kunstens fornødenheder og alle livets indfald. Sin elskedes bolig vil man kunne føre med sig, uden at hun aner det. Man vil kunne udføre kopien af et smukt portræt, og sige: "Jeg har originalen" (1).

H.C. ØRSTED

Nyheden om den store opfindelse nåede ad forskellige kanaler frem til Danmark, bl.a. fra prins Christian den VIII's udsending i Paris, Christian Tuxen Falbe (2). Den 14. februar 1839 blev der afholdt et møde i "Selskabet for Naturlærens Udbredelse", under forsæde af hans kongelige højhed prins Christian, hvor etatsråd H.C. Ørsted holdt et foredrag om Daguerre's opfindelse - dette indlæg blev offentliggjort i bladet Søndagen, som var tillæg til Dagen. H.C. Ørsteds indlæg er en interessant fortolkning af Falbes breve til prins Christian. Da opfindelsen endnu var delvis hemmelig, havde han haft betænkeligheder ved at holde dette foredrag. Det gengives her uforkortet.

NOTER:

1. (Le Commerce, 13 januar 1839, samt Le Moniteur Universel, 14. januar 1839).
2. Objektiv nr.45. Ida Haugsted: "Lysets Spor".

Mary Willumsen

Mary Willumsens humoristiske billedsans bekræftes i takt med det antal motiver, man beskuer. Billederne er et udvalg af en serie på 40 stk., hvor fotograf og model med glimt i øjet, underfundigt og spøgefuldt, viser forskellige situationer.

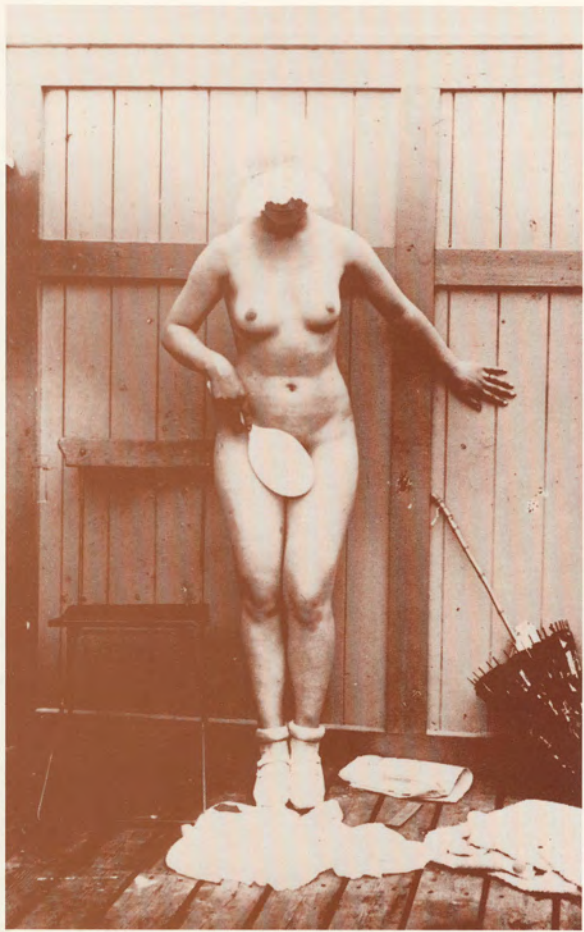
Mary Willumsen har selv forklaret i 1921, at hendes betaling var, at modellerne aftog de fremstillede billeder. Postkortene her har sandsynligvis tilhørt fotomodellen, da de er købt samlet og har samme udseende, d.v.s. lettere bleget, lidt bøjede samt stemplet med "ENERET".

I marts nummeret af KATALOG udgivet af "Museet for Fotokunst", Brandts Klædefabrik, fortæller Andrew Daneman på engelsk om sit mangeårige efterforskningsarbejde, som førte til en kontakt med hendes 82 årige søn!

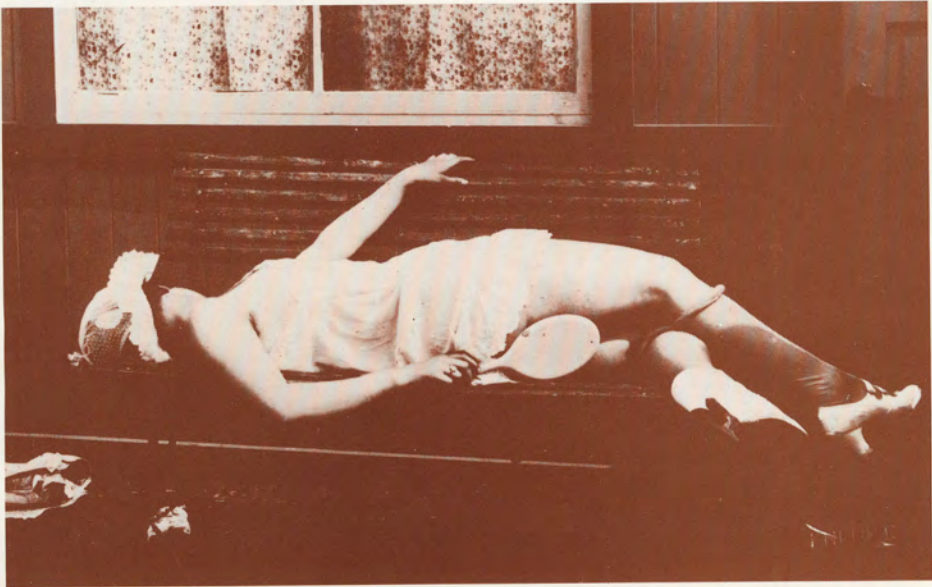
Desuden præsenteres for første gang et fotografi af kunstneren selv på badeanstalten Helgoland.

I oktober måned arrangerer Andrew Daneman en billedudstilling på Ny Carlsberg Glyptoteket, hvor de bedste af fotografierne vises.

Samling: Michael Fornitz. Et enkelt billede tilhører Andreas. T. Mørch.

H.C. Ørsted om Daguerres opfindelse

Vi overværer her mødet i Videnskabernes Selskab den 19. august 1839. Arago bekendtgør en af menneskehedens største og mest betydningsfulde opfindelser, at kunne fastholde nuet ved hjælp af lys, kemi og optik. Daguerreotypiet. Daguerre og Isidore Niépce modtager akademiets hyldest.

SØNDAGEN.

Et Følgeblad til "Dagen."

1839. Nr. 8.

Redigeret af A. E. Boye. Udgivet og forlagt af A. C. Rostock.

24. Februar

Daguerres Opfindelse.
(Foredraget i Selskabet for Naturvidenskabens Udbredelse).

seet Korskøene, og omalt dem offentlig. Tingenes
historiske Sandhed er da nok som høvedet.

Enaavid mig betiendt, findes der endnu ingen i

Det fordrer en egen Øvelse at træffe den rette
Længde af Tiden, hvori man foretager Billeddannelse.
sen. Er Tiden for kort, vil naturligvis Billedet

Søndagen. Et Følgeblad til "Dagen". Red. af A.E. Boye.
Udg. af A.C. Rostock. Nr. 8. 24. Februar 1839.

Naturvidenskabsmanden H.C. Ørsted blev under en rejse til England
i 1846 daguerreotypieret af Antonie François Jean Claudet.
Danmarks Tekniske Museum.

Den Opfindelse, at lade det flygtige Lysbilled, som dannes i det saakaldte Camera Obscura, frembringe et varigt Spor paa fast Grund, har med Rette tildraget sig almindelig Opmærksomhed, saavel hos os som i andre oplyste Lande. Jeg har i denne Tid ofte faaet Anledning til at sige min Mening om denne Gienstand; ja jeg er endog baade offentligt og privat bleven opfordret til at afhandle denne Sag, enten i dette hædrede Selskab eller mine Maa-nedsforelæsninger.

Idet jeg med Fornøjelse følger saa smigrende Opfordringer, skeer dette dog ikke uden en vis Betænkelighed, da jeg her kommer i det Tilfælde at maatte afhandle en Sag, hvis væsentligste Deel er en Hemmelighed, hvorover der altsaa ikke lader sig fremsætte andet end Gisinger. Imidlertid er det Ønske, at danne sig en saa fuldstændig Forestilling som mueligt om denne mærkelige Opdagelses Beskaffenhed, saa naturligt, at jeg ikke bør unddrage mig fra at være mine tænkende Medborgere behjælpelig derved. Jeg gjør mig imidlertid det sikke Haab, at man ikke vil lægge mig til Last, om det til sin Tid skulde findes, at jeg af de ufuldkomne Efterretninger ikke havde opfattet alt rigtigt.

Denne nye Afbildningskonst, hvis Opfinder, Daguerre, allerede begynder at nyde en europæisk Navnkundighed, bestaar væsentlig deri, at man i et hertil eiendommelig indrettet Camera Obscura (1) lader Billedet af Gienstanden falde paa en Grund, som ved Lyset lider en varig Forandring, saa at det Rum som indtages af Billeder, beholder ligesom Præget af alle de Styrkegrader, som fandtes i det Lys, hvoraf det beskinnes.

Det første Spørgsmaal, der maa falde en tænkende Mand ind, naar han hører tale om en saa besynderlig Opfindelse, er naturligviis, om det Fortalte ogsaa er sandt. Enhver, som har seet et Camera Obscura, veed, at det deri dannede Billede kun er en eiendommelig Forde-ling af Lys og Skygger; thi selve Billedets forskiellige Farver hidrører kun fra Beskaffenheden af det indtrædende Lys. Men nu at fastholde et Spor, et Præg eller Aftryk af Lys og Skygge, klinger jo for den, som ikke kiender de ved Videnskaben opdagede Lysvirkninger, saa utroligt, at Fabelen neppe har noget mere Vidunderligt. Vel taber utroligheden sig, naar man kiender de Maader, som Videnskaben allerede har lært os, til at gjøre Lysets Spor kiendelige; men selv for den, som er fortrolig

hermed har dog den Fuldkommenhed, hvor-med den nye Opfindelse bevarer Lysets Spor, noget Beundringsværdigt.

Dog Spørgsmaalet om Sandheden er det her let at afgjøre. Man har talrige Vidner, og deriblandt mange fuldkommen sagkyndige. Det franske Instituts Videnskabernes Akademie har undersøgt Sagen. Mænd som Humboldt, Arago og Biot ere Vidner. Mange andre oplyste Mænd have ogsaa seet Forsøgene, og omtalt dem offentligt. Tingenes historiske Sandhed er da noksom hævdet.

Saavidt mig bekiendt findes der endnu ingen i de enkelte Omstændigheder fuldstændig Beretning om denne Opfindelse; men af de forskiellige adspredte Efterretninger har jeg maattet samle mangt et Træk, hvortil jeg ogsaa har faaet Bidrag ved et af mig af Hs. Kgl. Høi-hed vort Selskabs Patron betroet Brev fra General-consul Falbe, som selv har besøgt Konstneren, og seet hans Arbeider.

Det Camera Obscura, hvoraf Daguerre betie-ner sig, er i mange Henseender forskielligt fra de sædvanlige. Glassene der ere ufarvede (achromatiske). Ifølge en af Beretningerne maa man formode, at der i stedet for det skraatstil-lede Speil er sat et speilende Prisme, ligesom i Wollastons saakaldte Camera Incida. Indret-ningen har ogsaa adskillige, paa en eiendom-melig Maade stillede Blændinger, som dog ikke udførlig findes beskrevne.

Billedet dannes paa en Metalplade, men af hvilket Metal siges ikke. De Beretninger, som lader Billedet danne sig paa Papir, synes ikke nøiagtige Beretninger. Nogle Beretninger kunde føre paa den Formodning, at Billederne havde alle Gienstandenes Farver; men de nøiagtige Beretninger giendriver dette. Billederne ligne dem af den saakaldte sorte Konst.

Størrelsen af Billederne er fra 10 til 12 Tommer i Brede, og 6 til 8 i Høide. Det Stof, hvormed Daguerre overtrækker sine Metalplader, for at danne Afbildningerne, forandres saa fuldkommen efter Lysets forskiellige Grader. Nøiagtigheden og Fiinheden af Daguerres Billeder overgaar Alt hvad man forhen har kiendt. Tegning, Afskygninger og Belysningsmaaden have her den meest fuldendte Troskab; thi det er Naturen selv, som har malet.

Le Panthéon i Paris. Kirken er bygget i 1764 af arkitekten Soufflot. Den er bisættelsessted for Frankrigs betydelige mænd som Voltaire, Victor Hugo, Emil Zola og Rousseau. Daguerreotypiet er "aftaget" 12. juli 1848 kl. 16.00. Samling: Konservatorskolen.

Beundringen voxer endnu, naar man tager Forstørrelsesglasset til Hielp. Man seer da Meget som undgik det ubevæbnede Øie, f.Ex. Indskrifter paa Skilter, Sammenføininger paa Gibsfigurer og desl. Af smaa ved Hielp af Straalebrydere forstørrede Gienstande, f.Ex. et Insect eller dets Dele, en Spindelvævstraad eller deslige giver den Afbildninger, hvorved man sandsynligviis vil sættes i stand til at undersøge mange Gienstande med langt mindre Øienanstrengelse. Jo stærkere Gienstandens Belysning er, jo hurtigere dannes Billedet. Om Middagen hurtigere end Morgen eller Aften, i de lysere Maaneder hurtigere end i de mindre lyse. De mørkeste ere saa godt som uskikkede dertil. Dersom man i Paris paa en klar Junidag behøver 6 til 8 Minutter, vil man paa en ellers ligesaa gunstig Dag i Mai Juli eller August behøve 8 til 10 Minutter, i April og September 15 til 18, i Marts eller October 30 Minutter.

Hos os vil man altsaa endnu mere trænge til gunstige Tider, for at benytte Opdagelsen, hvorimod man i Lande med meget klar Himmel, som Spanien, Ægypten, Grækenland, vil finde Anvendeligheden meget lettere end i Paris (2).

Det fordrer en egen Øvelse af træffe den rette Længde af Tiden, hvori man foretager Billedannelsen. Er Tiden for kort, vil naturligviis Billedet blive ufuldstændigt, er den derimod for lang, vil Forskiellen mellem de noget mere eller mindre lyse Dele ophæves. Om den Feil, som frembringes ved en for lang Udsættelse for Lyset, bestaaer deri, at Billedet bliver for lyst eller mørkt, bliver ved Efterretningerne nogenlunde tvivlsomt. (Da jeg holdt Foredraget i Selskabet, var jeg tilbøielig til at give den sidste Formodning Fortrinet; senere Sammenliigning mellem Beretningerne have derimod ganske givet den første Overvægten). Det for-

Udsigt over Paris. Daguerreotypiet er fra ca. 1848-50. Begge optagelser er muligvis gjort af marinemaleren Anton Melby, som på dette tidspunkt befandt sig i den franske hovedstad. Det Kongelige Kunstakademi. Samling: Konservatorskolen.

staaer sig, at den nye Fremgangsmaade ikke giver Billedet af bevægelige Gienstande. Man vil derfor ikke kunne anvende den til Portraiter; thi Menneskets Øie og Minespil lader sig ikke fastholde, idetmindste ikke uden en Tvang, som tilintetgjør Udtrykkets Naturlighed. Dog mener Daguerre ved egen Opfindelse ogsaa at overvinde denne Vanskelighed. Men hvormeget bliver der dog ikke at udrette med Opfindelsen, som den nu er! Hvilken uhyre Afkortning i Arbejde er her ikke forenet med Vinding i Henseender til Nøiagtigheden! Blandt andet vil man paa Undersøgelser herved forskafe sig flere fortræffelige Tegninger i faae Dage, end ellers i mange Maaneder, ja vel hele Aar.

Den høiere Konst, den egentlig frembringende, behøver naturligviis ikke at frygte noget Indgreb af en Konst, som blot giengiver med troskab, men ikke kan skabe. Kobberstikkerkonsten synes ikke i noget Tilfælde at gøres overflødig derved; thi Daguerres Plader kunde ikke

aftrykkes. Maaskee ville derimod de ved den nye Opfindelse frembragte Afbildninger give Konstneren nyttige Vink, baade over Tegning og Afskygning som han da med egen Indsigt og Konstsands maa benytte.

Det Stof, hvormed Daguerre overtrække Metalpladen, er hans Hemmelighed. Man har efter de første Beretninger villet giette paa Chlorsølv. Dette bliver sort, hvor Lyset træffer det, og naar man anvender en passende Tid, vil hvert Punkt deri erholde en Mørkegrad svarende til Styrken af de Lysstraaler, som have ramt det. Men paa denne Maade vilde man erholde Billeder, hvori Gienstandenes meest lyse Dele vilde fremstilles mørkest, og omvendt de mørkeste lysest. De bedste Efterretninger vise, at Daguerres Billeder ikke have denne Feil. Vilde man tænke sig, at Opfindelsen beroede paa Chlorets og Sølvets Forhold til Lyset, maatte man forestille sig dette anvendt paa en ganske ny Vei. Lysets Virkning paa Chlorsølvet beror nemlig paa, at det adskiller S sammensætningen. Heraf maa man slut-

Daguerre- WALZER

für Pianoforte
componirt und dem

Photografen-Verein in Wien

zur
Erinnerung an die Daguerrefeier
gewidmet

VON
ALEX. LEITERMAYER

N° 18

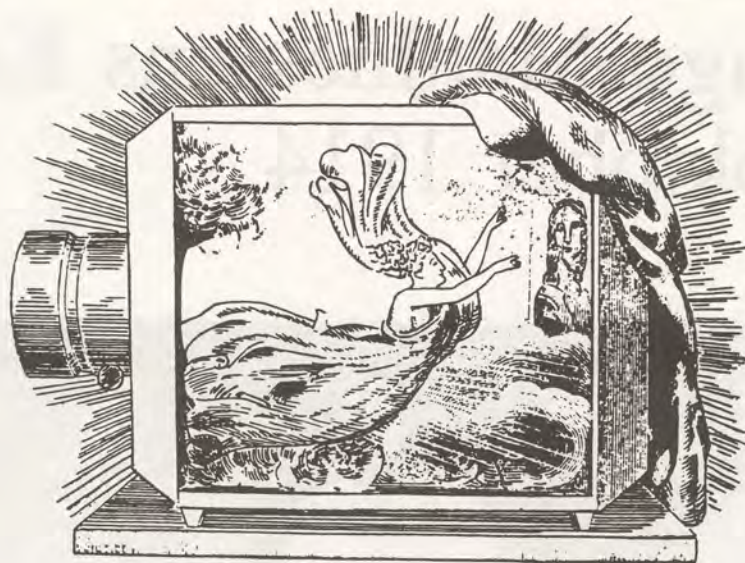
Kapellmeister

20 N^{er}.
15 N^{er}.

WIEN bei J. N. DUNKL

Kohlmarkt N° 5.

Pest. Rózsavölgyi & Co.

te, at Sollyset modstaaer Chlorets Forening med Sølv. Tænker man sig nu en Sølvplade udsat for en meget svag Indvirkning af Chloret, medens Lysbilleder falder derpaa, saa vil Chloret svagest angribe de stærkest belyste Dele. Naar man da unddrager Pladen fra disse Virkninger, vil man have et Billede, der er overtrukket med det hvide Chlorsølv paa de Steder, som skulde være mørke. Men udsætter man dem nu for sædvanligt Dagslys, ville de blive mørke, og beholde denne Mørkhed. Jeg beder dog kun at betragte dette som en flygtig Tanke, hvis Udførlighed den lysknappe Aarstid ei har tilladt at prøve. Om det engang er mueligt at den svarer til Daguerres Fremgangsmaade, beroer paa det Spørgsmaal om hans Billeder blive for mørke eller for lyse ved en altfor lang Behandling. Er det sidste Tilfældet, og det have Sammenligninger mellem flere Efterretninger nu næsten gjort til Vished, maa man antage, at han har fundet et mørkt Farvestof, som meget fuldkomment bleges i Forhold til Styrken af det Lys, som træffer det. I saa Fald blev hans Fremgangsmaade en Blegning. Men da vilde de frembragte Billeder ogsaa bleges i Dagslyset, skjønt langsommere; med mindre hans Fremgangsmaade endnu var noget mere sammensat. Han kunde nemlig i sit Camera Obscura have en blegende Atmosfære, hvis Indvirkning Sollyset begunstigede, saa at Stoffet kun blegedes stærkt ved den forenede Virkning af begge Kræfter, følgelig kunde holde sig vel nok mod Sollyset alene. Man kunde ogsaa tænke sig, at Farvestoffet havde en Bestanddel, som begunstigede Blegningen, og siden enten bortskaffedes eller gjordes uvirksom.

Dog har jeg, ved de mange Opfordringer som ere skete til mig, maaske ladet mig for stærkt henrive til Gietninger. Vi ville haabe, at disse

snart skulle blive overflødige, ved at hans Fædreland tilstaaer ham en Belønning for Hemmelighedens Bekjendtgjørelse. En saadan Belønning er i alle Tilfælde billig. Opnaaer han den, har han neppe vundet den med saa ringe Møie, som det ved første Øiekast kunde synes. Den første Tanke til en Opfindelse er et Frøkor, som siden omhyggeligt maa pleies. Daguerre, som ved sine Dioramer har havt megen Anledning til at tænke over Lysvirkningerne, har allerede havt den første Tanke til sin Opfindelse for 14 Aar siden, men har først i det seneste Aar opnaaet tilfredsstillende Udfald af sine Arbeider. Det er meget at beklage, at Opfindere enten maae lægge Skiul paa deres Arbeider til Skade for Almeenheten, eller tabe den lovlige Belønning. Denne Ufuldkommenhed i Tingenes Gang vilde hæves, dersom alle oplyste Stater forenede sig om den Grundsætning, at belønne enhver vigtig Opdagelse, efterhaanden som dens Værd erkjendtes, og det uden Forskiel fra hvilket Land den kom. Vigtige Opfindelser kunne da bekjendtgjøres uden Forbehold, og den, som berigede Menneskeslægten med nye Midler til Nytte eller Fornøjelse, fik en hæderlig Løn, rakt ham af Samfundets høieste Befuldmægtigede.

Noter:

1. I nogle Beretninger staaer Camera Incida. Maaskee fordi Indretningen er en sammen-sætning af begge. De have mere tilfælles end deres Navne skulde formode.
2. Efter en nyere Undersøgelse skulde man troe, at Daguerre endnu havde bragt det dertil, at han kunde arbeide med svagere Lys.

Hugo Matthiessens Køge - oktober 1914

Museumsinspektør Helge Nielsen præsenterede sammen med bogens redaktør Jens Velle og forfatteren, kulturhistorikeren Ida Haugsted, den nye historiske billedbog. Foto: Elmer Madsen.

Ida Haugsted:

Hugo Matthiessens Køge oktober 1914.

Format: 20,5x20,5 cm. 108 sider. Stift bind.

Forlaget Hikuin 1993. 148,00. ISBN 87-87270-60-9.

I skriftrækken "Hugo Matthiessens Danmark" er man kommet til nr. 5. H.M. blev født i 1881 og ansat ved Nationalmuseet i 1910 hvor han var aktiv frem til 1949. I en lang årrække var han beskæftiget med en opgave der gik under betegnelsen: "Købstadsfotografering". I 1914 gjorde han opmærksom på, at der siden 1850'erne var sket store ødelæggelser forårsaget af de mange strukturelle ændringer i byerne. En følge af industrialiseringen. De mange, i en vis forstand forbedrede kår i de mindre byer, var gået "skaanselsløst hen over Resterne af Fortidens frodige Bykultur" - og med rette. Udstyret med et "Nellerødkamera", nr. 290, beskrevet i Objektiv nr. 65., skulle den

energiske topografiske by-fotograf være godt stillet. I 1914 var turen kommet til Køge. De 66 Køge-billeder er gengivet i den originale størrelse 1:1, i nye aftryk foretaget af Nationalmuseets fotograf Niels Elswing. På de første 35 sider giver Ida Haugsted læseren et nuanceret, bredt og alsidigt indtryk af byens legendariske fortid. De enkelte huse bliver omhyggeligt beskrevet - med fyldige henvisninger til videre selvstudium. "Det akademiske skriftsprog" har forfatteren heldigvis ladet fare - her fortælles i et livligt billedsprog, som får huse, miljøer og ikke mindst tidsånden til at træde frem. Redaktør Jens Velle, museumsassistent Marianne Poulsen og Carlsen-Langes Legatstiftelse, som har betalt glaspladeaftrykkene, må dele resten af de uddelte roser. De første 1,000 eksemplarer blev revet væk, men nyt er i trykken!

Kirkestræde 8-10.

Huset til højre opført i 1590. "Asylet" i nr. 10 fra begyndelsen af 1600-tallet.

Skønt den moderne filmteknik var til rådighed, foretrak Hugo M., sit "Nellerødkamera-pladekamera". En lidt besværlig sag, til gengæld gav det fremragende billeder. Flemming Berendt fra Danmarks Fotomuseum viste klenodiet frem. Foto: Elmer Madsen.

Endnu muntrede man sig mest med at soppe og flyde - de færreste kunne svømme. Disse to er sikkert blevet overmandet af lysten til at gå. Pigen med ryggen til er iført mamelukker, den anden har taget blusen af og står i underliv og hiver op i nederdelen. Foto: Peter Elfelt 1900. DR's arkiv.

Er strandbadning uanstændigt?

Dumdristig ballonskipper bliver dagens helt!

Københavns brandvæsen rykker ud!

Disse tre overskrifter var aktuelle for næsten 100 år siden - i dag ville man næppe bemærke slige begivenheder - endsige forbavses derover. Fogtdals Illustreret Tidende giver følgende anstændige forklaring på den første overskrift:

"Hvordan komme i badetøjet uden at blotte sig - og hvorledes undgå at vise, hvordan man er skabt, når man er drivende våd? Det var nogle af de problemer, kvinderne sloges med i halvfemserne, da strandbadning kom på mode - fremskridtet lod sig ikke stoppe. Mens sagkundskaben diskuterede det skadelige kontra det gavnlige ved friluftsliv, kropsmotion og havbade, skød badehoteller og sommerpensioner op som paddehatte langs strandene. Og de der havde råd, myldrede til med de nye jernbaner med alt, hvad der kunne være i dem af børn, hunde, tjenestefolk og oppakning. Det bragte snart et nyt emne på dagsordenen: Landets bedste strande var ved at være overfyldt med larmende badegæster, gøgl, boder, omklædningstelte, badevogne osv. Hvad de "nyfigne mandfolk" angik, kom strandfotogra-

fering på mode. Og kvindernes badedragter blev pø om pø lidt mere hensigtsmæssige".

Lidt mere alvor var der i luftskipper Lauritz Johansens dristige ballonopstigninger fra bl.a. Tivoli i 1891 - men målet kunne være det samme. Flere af hans dristige rejser i himmelrummet foregik ud over Øresund, og her lurede langt større farer. Tegneren Axel Thiess forestillede sig i Blæksprutten 1898 den pikante situation, der kunde opstå, når han i 500 fods højde uantastet kunde svæve ind over badeanstaltens dameafdeling og fra luften betragte de mere eller mindre afklædte badenymfer. Heldigvis havde København sit legendariske brandvæsen til at slukke, svale eller hindre de varme gløder i at brede sig. Peter Elfelt, den allesteds nærværende reportagefotograf fremstillede til sit "Stereoskopgalleri" i 1895 en fremragende billedreportage af københavns brandvæsen i aktion. Disse billeder, og mange flere kan opleves i hefte nr. 12 i billeder af danskernes liv 1849-1993. Man kan endnu nå at indhente det forsømte - f.eks. ved at tegne abonnement på telefon 33 15 86 86.

Den danske luftskipper Lauritz Johansen foretog flere ballonrejser over Øresund. Tegneren Axel Thiess forestillede sig i Blæksprutten 1898 den pikante situation, der kunne opstå, når han i 500 fods højde uanstøstet kunne svæve ind over badeanstaltens dameafdeling og fra luften betragte de mere eller mindre afklædte badenymfer.

Den første dampsprøjte blev indført i København 1864. Her ses to blive afprøvet på Hovedbrandstationen i 1895. De blev sjældent sendt af sted med "første" udrykning, men afventede anden eller tredje. Foto: Peter Elfelt. Det kgl. Bibliotek.

Østerbro

Hans Helge Madsen: København før og nu - og aldrig. Bind 13. Østerbro. 304 sider indb. Ca. 400 fotografier, stik, tegninger, kort mv.
Kr. 340,00. ISBN 97-7807-092-9.

Forlaget Palle Fogtdal, med Bo Bramsen som bannerfører, har afsluttet det store værk om hovedstaden med bind 13. En mesterlig beskrivelse af Østerbro skrevet af forfatteren Hans Helge Madsen. Der er skrevet mange bøger om denne "eksklusive" bydel, men ingen kan måle sig med denne forfatters utroligt levende og billeddannende sprog. Her bliver beboerne og miljøet sammenflettet i en større helhed. Den mest berømte østerbroborger har nok været eventyrdigteren H.C. Andersen hvis ophold på "Rolighed" hos Moritz G. Melchior skulle volde digteren så megen glæde.

Beskrivelsen af Fælledparken, denne grønne oase, hvor elskov, dyrskue, politiske slagsmål og sopning - alt udført i folkelig forvirring eller orden er eminent. Læs denne brogede mosaik af en bog - bestig din cykel, kør bydelen tynd i de lune sommeraftener - da vil du opdage hvilken guldgrube denne bog er.

H.C. Andersen i Roligheds have, sommeren 1867. På landstedet Rolighed boede familien Melchior, som digteren havde længere sommerophold hos fra 1866 til sin død i 1875. Fotografiet er et stereoskopbillede optaget ca. 7. juli 1867. Billedet er blevet beskrevet som et fikserbillede, hvilket er ganske ubegrundet.

Forrest i græsset tv. sidder datteren Harriet Melchior, dernæst Carl Arndt, så eventyrdigteren H.C. Andersen, der støtter sin arm mod en gyngegalge. Gruppen med tre kvinder består af datteren Louise og Anna Kiellerup og i midten Ida Arndt f. Melchior. Dernæst tjeneren Jens, der bærer en bakke med drikkevarer. Th. husets frue Dorthea Melchior og med hatten på snur Carl Melchior. På vippen ligger familiens yngste søn Emil Melchior. Bagved, de to piger Thea og Birgitte Melchior. Drengen th. i forgrunden er ukendt. Stereoskop-foto af Israel Berendt Melchior (1827-93), (Objektiv nr. 57/1) ingeniør og fotograf, yngre bror til husherren, grosserer Moritz G. Melchior. Særlig kendt er netop hans stereoskop-fotos, hvor H.C. Andersen dukker op i vrmlen af gæster og medlemmer af den Melchiorske familie.

Foto: I.B. Melchior ca. 4.7. 1867. Det Kgl. Bibliotek.

KONTAKTEN

Redaktion: Svann Hugo

Succes på Fotomässan!

The Swedish Camera Collection og Kamera-museets Venner i Göteborg deltog med en montre på Fotomässan i deres hjemby. Claes-Göran Hedeby fortæller i foreningens lille medlemsblad, at 1993 fotomesse blev en publikumssucces med et besøgstal på 36.650 gæster - hvoraf mange fandt vej til foreningens udstilling af antik- og samlerkameraer. Man havde en fornemmelse af, at publikum var begejstret for denne kontrast til den moderne data- og digitalbaserede udrustning. Udstillingen fik også besøg af en lille delegation fra Dansk Fotohistorisk Selskab, med formanden Niels Resdahl Jensen i spidsen. Man udvekslede synspunkter og blev enige om at fremme et samarbejde foreningerne imellem, slutter Claes-Göran Hedeby. Vil man støtte vor broderforening, er det blot at skrive til "KAMERAMUSEETS VÄNNAR", Box 7022, 791 07 Falun, Sverige.

Claes-Göran Hedeby står æresvagt ved nogle af samlingens klenodier. Foto: Niels R. Jensen.

Foto: Claus E. Neble .

Fangel i Hjørring ...

I sidste nummer af Objektiv (Obj.63, side 29) var der et stereobillede, der skulle være optaget i Frederikshavn. Men en lokalkendt som undertegnede ser straks, at det er fra Hjørring. Det viser nemlig Jernbanegade set fra syd, fotografen har stået foran jernbanestationen. Huset på det højre hjørne findes stadig, men det, der først og fremmest fanger opmærksomheden, er navnet Kirstine Lund på gavlen til venstre. Hun var en kendt fotograf i Hjørring gennem mange år, og byggede en stor ejendom på den tomme plads på det venstre hjørne af Jernbanegade. I en periode var hun faktisk 'vikar' for en fotograf i Frederikshavn.

Niels-Ove Rolighed.

Der findes over 300 danske kulturtidsskrifter. I 1993 har mere end 200 søgt om produktionsstøtte, deriblandt Objektiv, gennem Kulturministeriets Tidsskriftstøtteudvalg (TSU), og ca. 90 har fået tilskud.

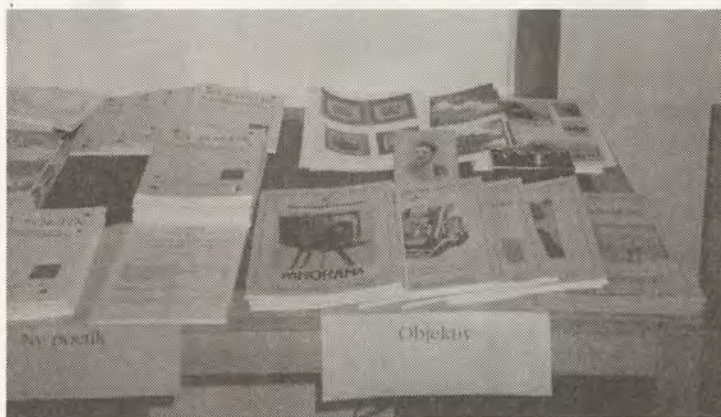
Kulturministeriets bevilling til almenkulturelle tidsskrifter har de sidste to år været på i alt 2,4 millioner kr. Heraf kan 150.000 kr. bruges til administration og sekretariatsbistand for udvalget samt konsulenttjeneste for tidsskrifterne og drift af et produktionsværksted, der blev etableret i efteråret. Statens Bibliotekstjeneste har påtaget sig disse opgaver for Kulturministeriet. Der er bevilget 250.000 kr. til indkøb af tekniske udstyr.

Årsagen til, at Dansk Fotohistorisk Selskab har besluttet at deltage i dette arrangement, er de fremtidige muligheder for at trække på de fælles faciliteter. Første gang dette skete var ved DEN DANSKE BOGMESSE i Forum i dagene 19.-21. november 1993. Vi deltog i beskedent omfang med en plakater og uddeling af vor nye FOLDER, som gør opmærksom på vor eksistens.

Den 21. august 1993 deltog næstformanden for D.F.S. Tune Laug i et to dages seminar i Eigtveds Pakhus i København. På grundlag af hans vurdering besluttede bestyrelsen for selskabet, at vi indmeldte os i den derefter oprettede "FORENINGEN FOR DANSKE KULTURTIDSSKRIFTER", som blev stiftet 20. november 1993. Redaktør Flemming Berendt, som var forhindret i at deltage i det første møde grundet ferie, og Tune Laug vil fremover udnytte de muligheder, der måtte byde sig. Her tænkes bl.a. på særtryk, teknisk bistand på forskellige områder.

Ida Haugsted og Jens Vellev.

Ved siden af Ny Poetik var Objektiv fremlagt til skue!

Preus Fotomuseum i Horten

PREUS FOTOMUSEUM i Horten har gennem længere tid været i forhandlinger med den Norske Stat om køb af museet. Desværre er forhandlingerne brudt sammen. Museets værdiansættelse synes at være det springende punkt. Statens tilbud bygger på en vurdering foretaget af auktionshuset Christies i London, medens Leif Preus bygger sit forlangende på det amerikanske Steven White Associates. Christies vurdering er på 32 millioner norske kroner, medens White's er på 72 millioner. Christies taksering er den laveste reelle værdi. En eventuel salgssum i London vil være 45-40% højere. Det er først og fremmest ved vurdering af bogsamlingen uenigheden opstår. Det engelske auktionshus brugte mindre en én dag på at vurdere en bogsamling på 13.000 bind! Leif Preus har fået takseret 139 bøger i Lichtenstein til samme værdi, som hele samlingen. De 139 fothistoriske bøger, der her er tale om, er nok de mest sjældne. Desværre er fotobøger i almindelighed ikke i høj kurs blandt samlere. Den Norske Stat har tilbudt 40 millioner inklusive moms, medens Leif Preus har været indstillet på Statens første tilbud på 50 millioner fordelt over fire år. Man har nu besluttet at føre parallelle forhandlinger med udenlandske købere. Det er tidligere tilkendegivet, at man hellere ville sælge til Den Norske Stat for 50 millioner end til udlandet for 100 millioner. Det skal for god ordens skyld understreges, at et meget stort beløb ruller tilbage i statskassen! "Kloge hoveder" har udtalt: "at om man fikk så mange penger (40 millioner kroner), skulle man bygge upp en representativ samling med norsk profil". Er der virkelig nogen, som tror, at man i dag kunne genetablere "Det Kongelige Kunstskammer" - nej vel!

DEN NORSKE STAT ER VED AT MISTE ET GULDÆBLE.

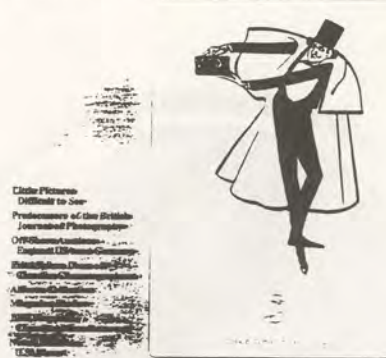
Måske er det sidste udkald for se denne unikke homogene samling - én mands livsværk - inden samlingen "eksporteres" til udlandet eller i værste fald splittes for alle vinde!

(Den 2. oktober 1981 besøgte 17 medlemmer af D.F.S. museet i Horten, en 36 timers uforglemmelig tur).

PHOTOGRAPHIC
CANADIANA
The Photographic Historical Society of Canada

Volume 19, Number 4

January-February 1991

Photographic Canadiana omtaler i sit jan/febr-nummer "Amatør- Fotografen 1839-1970" i følgende florumvundne vendinger: "This powerful and imaginative piece of graphic art, in style of the early 20's, was "borrowed" from Objektiv where it appeared on the back cover. We've moved it forward a bit" - pudsigt nok var Ennas logo oprindeligt udset til forsideomslag!

I et følgebrev har vi fået tilladelse til at bruge fothistoriske artikler og billeder fra deres tidsskrift.

Dansk Fothistorisk Selskab

Temanummeret "Amatør-Fotografen 1839-1970" er blevet udsendt til Danmarks Fotohandlerforenings 400 medlemmer i anledning af foreningens 60 års jubilæum.

SAMLER- DILLEN

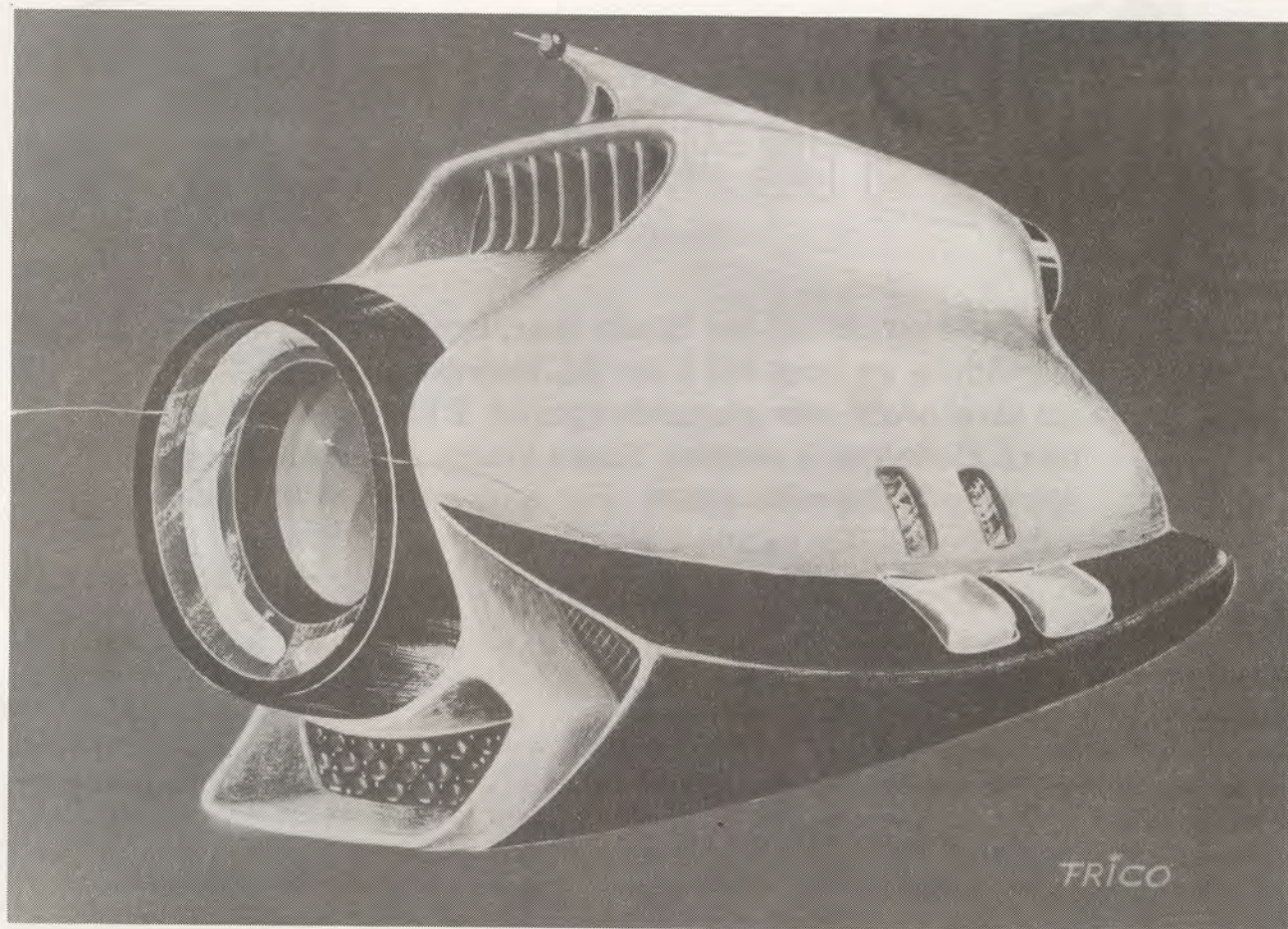
Fotografierne sidder på en ca. 2 mm tyk porcelæns- eller bisquitplade, der ligger i glasset ca. 15-20 mm over bunden. Man starter med en mindre klump flydende glas som flades ud, og gives den endelige form. Derefter lader man glas flyde ned over klumpen for at undgå blærer. Man former nu den kugleformede glasklump i en "wulverklods", en slags halvform. Alt dette er simpelt og almindeligt kendt, spørgsmålet lyder; hvorledes overfører man fotografiet til pladen og undgår sammensmeltning med billederne?.

Kender nogle "opskriften" på, hvorledes disse smukke krystalbrevpressere blev fremstillet? Poul R. Porse håber at et medlem af selskabet kan løse gåden! ●

Efterlysning!

Fra Poul Rugård Porse i Århus har vi modtaget et bønnskrift af fotohistorisk art. Det drejer sig om hvorledes man fremstillede glasbrevpressere, som var almindelige i 1860'erne. Spørgsmål er, hvorledes kunne man anbringe et fotografi inde i en halvkugle af glas, hvor glassets temperatur var over 1000 grader? Porse har henvendt sig til fhv. glasekspert på Holmegård glasværk Mogens Schlüter, som giver følgende udtømmende forklaring: "De to viste brevpressere er muligvis fremstillet af malermester Fritz Weidinger eller hans far. Dennes søn, nulevende, Gerner Weidinger, kender ikke hemmeligheden. De halvkugleformede glasklumper har en diameter på 60 mm.

Fremtidens kamera har automatisk 2-knaps betjening. Elektronblitzen, der er indbygget i en ring om objektivet, får energi fra batterier, som oplades ved solenergi. Kameraet har desuden radar-indstilling, men er en spøg - endnu!

Samling: Danmarks Fotomuseum

Fremtidens kamera

Firmaet Georg Rauh, København, der repræsenterer Zeiss-Ikon i Danmark, havde den 29. november inviteret den københavnske presse og smalfilms medarbejdere til en reception på Palace Hotel. Her talte ingeniør Wolf Wehran om "Fremtidens Kamera" og "Fotoindustriens quo vadis". Det blev en interessant eftermiddag. Hr. Wehran causerede elegant om de nævnte emner og røbede under en krydsild af spørgsmål fra de fremmødte, en vældig viden om sit fag.

På billedet ser man hvorledes tyske teknikere har drømt sig til "fremtidens kamera", men man gjorde udtrykkelig opmærksom på, at amatørerne ikke måtte spørge efter dette hos fotohandleren - endnu!

Det er kun tænkt som en spøg, men at udviklingen vil blive fantastisk, var man ikke i tvivl om efter mødet. **GÆT PÅ ÅRSTALLET FOR DENNE SAMMENKOMST. Se i SPALTELUKKEREN.**

STEREO

Claes-G. Hedeby,

Stereofotografering har til alle tider, lige fra fotografiens begyndelse og langt ind i vor tid, interesseret og fascineret såvel proff- som amatør fotografer. I The Swedish Camera Collection's samling findes mange interessante og spændende stereokameraer. Her præsenteres et lille udvalg.

Teorien for stereoskopisk billedgengivelse var kendt længe før fotografiets fremkomst i slutningen af 1830'erne. Således vakte interessen for stereofotografering allerede fra fotograferingens start.

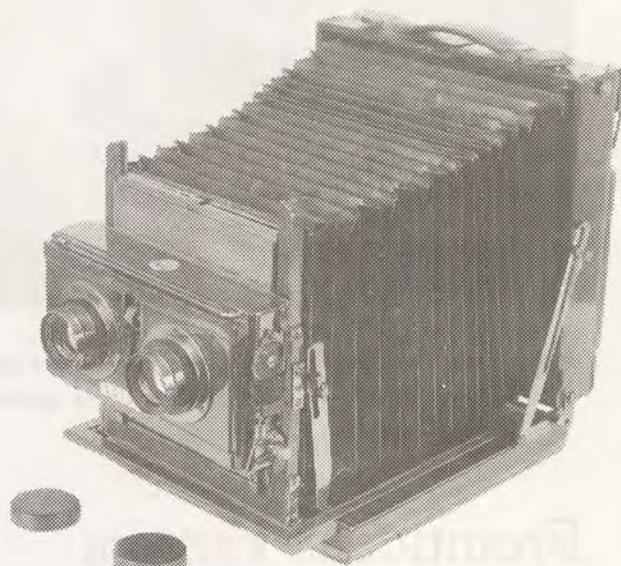
Allerede i begyndelsen af 1840'erne blev der optaget stereobilleder med kalotypi- og daguerreotypimetoden. Dog fandtes der endnu ingen specialbyggede kameraer til formålet.

De tidligste forsøg med at skabe tredimensionale billeder udførtes enten med to ens kameraer placeret parallelt, eller med et kamera anbragt på en skinne med mulighed for at flytte apparatet sidelæns mellem de to eksponeringer. Forudsætningen for at eksponeringen i begge tilfælde blev perfekt var, at flytningen skete efter en absolut vandret linie.

ALLEREDE I 1856

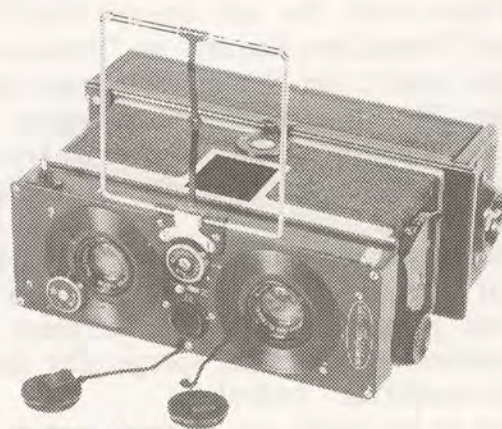
Det første egentlige stereokamera med to objektiver præsenterede allerede i 1856 af englænderen John Dancer. Dermed begyndte et udviklingsarbejde med denne kameratype, hvorefter udviklingen gik slag i slag. Allerede i 1860 introduceredes det første sammenklappelige stereokamera med bælg. Nogle stereokameraer var konstrueret således, at kamera-boksen bestod af to rum med en løs skillevæg, hvor objektivet sad på en stilbar plade. Disse kameraer kunne man også anvende til optagelse af vidvinkel- og panoramabilleder ved at fjerne den indre skillevæg og forskyde objektivpladen til midtpunktet.

I slutningen af 1860'erne aftog interessen for stereofotografering. Det havde ikke mere nyhedens interesse. En anden årsag var, at vådpladekameraerne var tunge og besværlige at håndtere.

STEREO RUBY

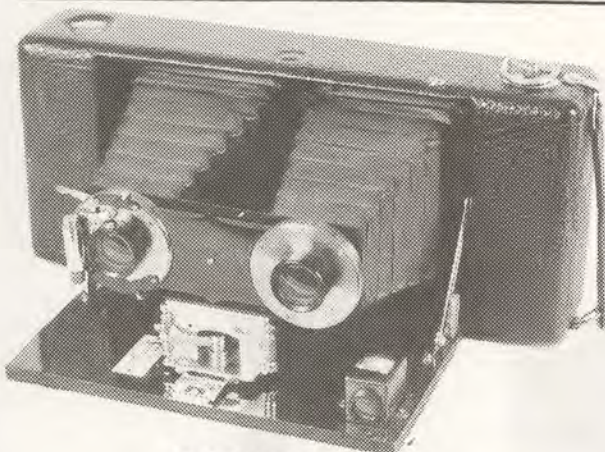
Thornton-Pickard, London, England, ca 1895
Slutare: thornton-Pickard Time & Instantious
Negativformat: 12x16,5 cm, glasplåt

POLYSCOP

Ica AG, Dresden, Tyskland, ca 1920
Optik: Tessar.
Slutare: Ica Stereo.
negativformat 6x13 cm plåtar i växelm-
agasin.

WENO STEREO

Blair Camera Co, Rochester USA
Ca 1903.

Optik: Rectilinear.

Slutare: Bausch & Lomb.

Negativformat: 9x18 cm på rullfilm 101.

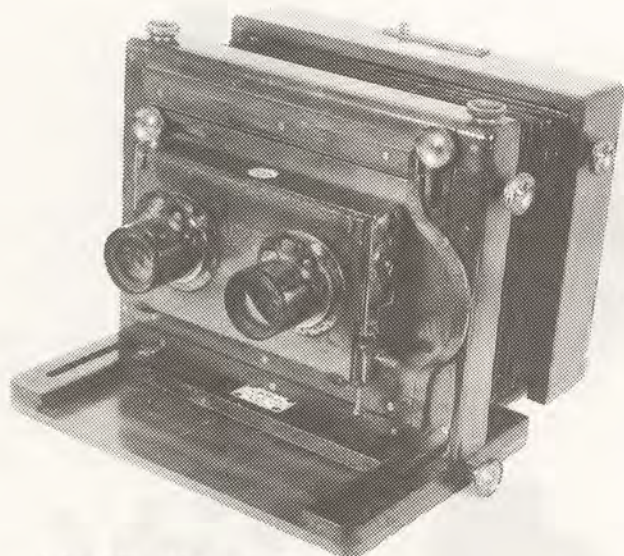
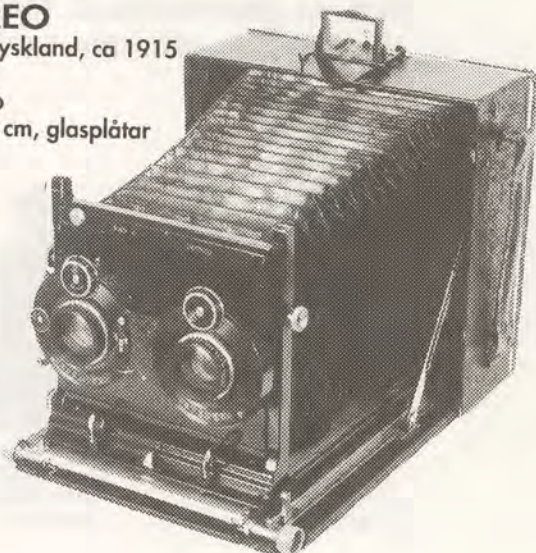
BENTZIN STEREO

Curt Bentzin, Görlitz, Tyskland, ca 1915

Optik: Gorez Dogmar

Slutare: Compur Stereo

Negativformat: 13x18 cm, glasplåtar

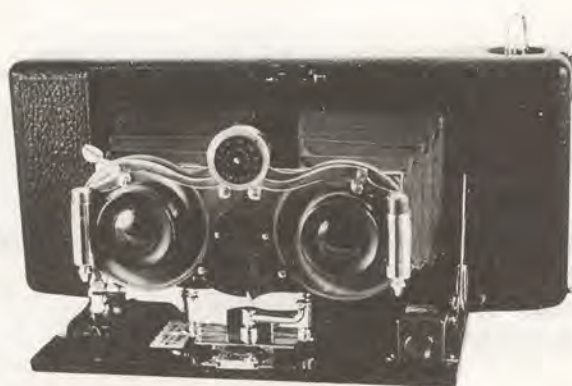
HARE STEREO

George Hare, London, England, ca 1888.

Optik: Ross Concentric med rotationsblændare.

Slutare: Thornton-Pickard Time.

Negativformat: 13x18 cm glasplåtar.

STEREO HAWKEYE

Blair Camera Co, Rochester, USA, ca 1904.

Optik: Bausch & Lomb Rapid Rectilinear.

Slutare: Bausch & Lomb Automatic Stereo.

Negativformat: 9x18 cm på rullfilm 101.

NYE FORUDSÆTNINGER

I midten af 1880'erne genopstod interessen for tredimensionale billeder. Nu var kameraerne betydelig lettere, og mere lysfølsomme gelatinerplader var kommet på markedet og dermed helt andre præmisser for fotografering, såvel teknisk som i praksis. Fotograferingens kunst var ikke længere forbeholdt en skare professionelle og specialister, den store almenhed fik helt andre forudsætninger for at skabe fotografiske billeder.

Kameraproduktionen gik i retning af mindre, lettere og mere håndterlige apparater. De fleste stereokameraer, som nu blev markedsført, var håndkameraer. Fra 1890'ernes begyndelse og frem til 1913-14 var interessen for stereofotografering større end den nogensinde havde været eller blev. Siden har stereofotograferingens succes bølget frem og tilbage. De, som stadig beskæftiger sig med denne form for fotografering, er en lille skare, som med stor entusiasme og eksperimenteringslyst udvikler stereofotograferingen til at være en sofistikeret og eksklusiv gren af fototeknikken.

The Swedish Camera Collection's samling indeholder et stort antal stereokameraer af forskellige modeller og fabrikater, som afspejler de forskellige udviklingstrin i stereokameraets historie, som her præsenteres for første gang.

Ønsker man at komme i "STEREOKONTAKT" med The Swedish Camera Collection og Kameramuseets Vänner, da skriv til:
Claes-Göran Hedeby, Box 7022,
791 07 Falun, Sverige.

Fra en international fotografika auktion i Kølın har vi plukket disse interessante effekter og deres salgspriser.

Mutoscope", 1900
 (#1.115) DM 3.120,-
 \$ 1.903.- / £ 1.186.-

"Le Taxiphote", 1910
 (#588) DM 2.160,-
 \$ 1.318.- / £ 821.-

Stereo-Musical Automata, 1900
 (#1.136) - DM 8.160,-
 \$ 4.815.- / £ 3.265.-

"Perfectionee", 1880
 (#1.001) DM 2.040
 \$ 1.244.- / £ 775.-

Nebelbilder-Laterne "Bing", 1890
 (#985) DM 2.280,-
 \$ 1.391.- / £ 866.-

"Cinematographe E.V. Lapiere", 1900
 (#1.117) DM 2.400.-
 \$ 1.464.- / £ 912.-

Movie projector "Pathé", 1910
 (#1.187) DM 3.600,-
 \$ 2.196.- / £ 1.368.-

"Vega", 1900
 (#1.367) - DM 3.000,-
 \$ 1.770.- / £ 1.200.-

"Hesekiel-Tropical Reflex", 1893
 (#1.376) - DM 4.200,-
 \$ 2.478.- / £ 1.680.-

Exakta (6x6), 1939
 (#345) DM 3.120,-
 \$ 1.903.- / £ 1.186.-

"Nikon-S outfit", 1952
 (#910) - DM 5.760,-
 \$ 3.398.- / £ 2.304.-

KØBES/BYTTES:

Visitkortfotos. Jeg samler på visitkortfotografier taget af fotografer på Fyn i årene 1860 til 1920, og er interesseret i at købe albums samt løse fotos. Desuden har jeg visit- og cabinetsfotos optaget af fotografer uden for Fyn (København, Jylland m.m.), og dem vil jeg gerne bytte med.

Jørgen Jensen, Thujavej 139, 5250 Odense SV. Telefon: 65 92 65 99 eller 66 17 01 47.

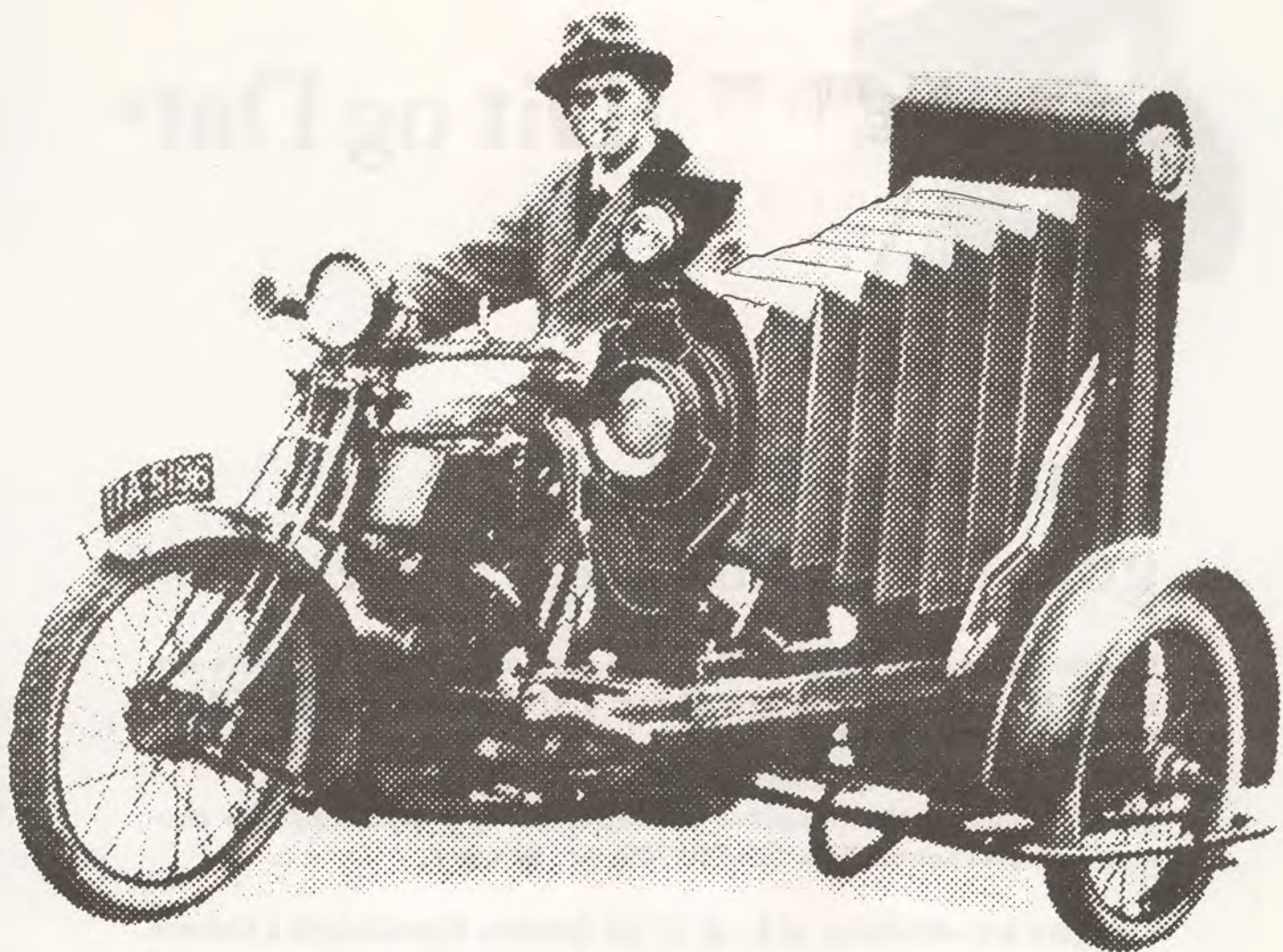
SØGES:

Kort tele i messing 600/700 mm, søges til vort atelierkamera 24x30 cm.

Hans Nohlberg, Hedåsgatan 5, S-412 53 Gøteborg.

SÆLGES:

OBJEKTIV indbundet nr. 59-62. Kr. 215,00. Tlf: 42 19 22 99.

STOR FOTOAUKTION

Fredag den, 1 juli 1994 kl. 14.00

(Der sælges en del effekter fra private rekvirenter, samt varelageret fra den ca. 30 år gamle fotoforretning FAG FOTO PÅ Frederiksberg)

Eftersyn:

(Der vil være eftersyn på effekterne både hos FAG FOTO på Frederiksberg Alle samt hos Frederiksberg Auktionshus på Pile Alle på følgende datoer.)

Lørdag den, 25 juni kl. 10 - 16

Mandag den, 27 juni kl. 12 - 17

Tirsdag den, 28 juni kl. 12 - 17

Auktionskatalog Kr. 50,00 + evt. porto 8,75 ialt 58,75 Tilsalg fra medio juni

FREDERIKSBERG AUKTIONSHUS

Pile Allé 15 - 2000 Frederiksberg

Tlf.: 33 25 50 22 - Fax: 33 25 06 22

Hverdage 12.00 - 17.00 - tirsdag lukket.

»Dit og Dat«

Landsmøde og generalforsamling 1994.

I sidste nummer af OBJEKTIV bad vi vore medlemmer reservere den 23. & 24. april for afholdelse af vort LANDSMØDE & GENERALFORSAMLING i HERNING.

Desværre må dette arrangement AFLYSES.

Det viste sig at omkostningerne ved rejse, fest og overnatning blev økonomisk uoverkommelige, (kr.700/800) pr. deltager.

Tidligere års afholdelse af L. & G. på Brandts Klædefabrik i Odense kan desværre heller ikke praktiseres, da sidelokalet er omdannet til permanent keramisk værksted. Bestyrelsen har derfor besluttet, at det årlige landsmøde & generalforsamling afholdes i KØBENHAVN.

Medborgerhuset i Århusgade på Østerbro har de fornødne lokalefaciliteter, samtidig med, at bespisning m.m. kan arrangeres til en rimelig pris.

Vi opfordrer medlemmer uden for Sjælland til at aftale evt. overnatningsmuligheder hos sjællandske medlemmer. Vel mødt!

Dansk Fotohistorisk Selskab indkalder hermed til landsmøde & generalforsamling i KØBENHAVN - lørdag 23. april 1994.

En jubilæumsgave!!

I forbindelse med Danmarks Fotomuseums 10 års jubilæum den 30. juli vil Dansk Fotohistorisk Selskab overrække et antal fotohistoriske klenodier skænket af medlemmer i Danmark og udlandet. Disse medlemmer har ønsket at kaste glans over jubilæet i bevidstheden om, at glæden ved at samle også er glæden ved, at fotohistoriske ting bevares for eftertiden.

Danmarks Fotomuseums væsentligste opgave er at udstille fortidens fotografiske frembringelser til glæde for de næste generationer.

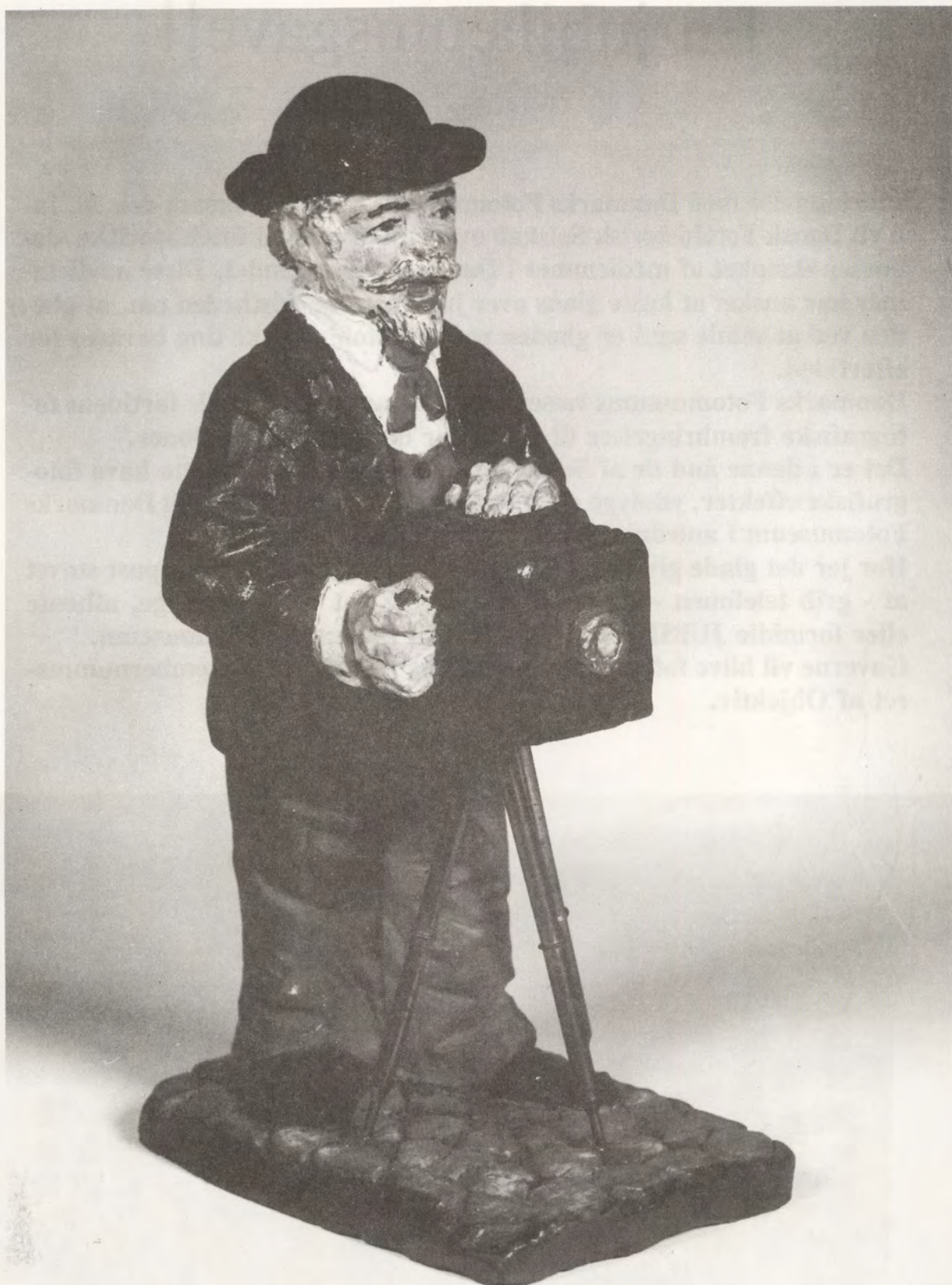
Det er i denne ånd de af Selskabets medlemmer, som måtte have fotografiske effekter, ydmyge eller kostbare, kan donere disse til Danmarks Fotomuseum i anledning af dets 10 års jubilæum.

Ifør jer det glade giversind - gå på "eftersyn" i samlingen - pust støvet af - grib telefonen - 42 19 22 99 - dag & nat vil vi modtage, afhente eller formidle JUBILÆUMSGAVEN til Danmarks Fotomuseum.

Gaverne vil blive fotograferet, omtalt og beskrevet i septembernummeret af Objektiv.

I Danmarks Fotomuseums rum nr. 1 udstilles en kopi af et daguerreotypikamera model 1839. Apparatet er fremstillet af medlemmer af D.F.S. og blev overrakt museumsleder Sigfred Løvstad ved museets indvielse i 1984.

Den stadig unge ærværdige fotograf ser tilbage på mange kreative og slidsomme år i fotografiens lønsomme tjeneste. Afslappet, med glæde i sindet nyder han frugterne af livet på tre-ben! Privat eje.

anledning af Danmarks Fotomuseums 10 års
jubilæum, Sigfred Løvstads fratræden som muse-
umsleder - samt et VELKOMMEN til hans efter-
følger, indbydes medlemmer af Dansk Fotohisto-
risk Selskab til reception lørdag den 30. juli 1994
kl. 13:00-16:00 på Danmarks Fotomuseum.
Museumsgade 28, Herning.

10

ÅR

DANMARKS
FOTOMUSEUM
Museumsgade 28
Herning

Udstillinger på Danmarks Fotomuseum Sæson 1994.

30 marts - 28 aug. : "**Minoriteter - fra Det fjerne Østen**", omfatter karakter-portrætter, fotograferet af Jens Bækdal, Herning, under rejse i det centrale Asien, Nepal, vest og syd Kina i 1992.

30 marts - 28 aug. : "**Naturbilleder fra St. Moritz**" Der er tale om meget smukke naturoptagelser fra årene 1925-1948, taget af den, dengang kendte schweizer-fotograf Albert Steiner (1877-1965). Billederne kom til Danmark i sin tid, gennem fotografens danske bekendte.

15 maj - 3 juli : "**Pressefotografens værktøj**", udstilling i anledning af Herning Folkeblads 125 års jubilæum.

16 juni - 3 juli : "**Lokale pressebilleder gennem tiderne**"

16 juni - 3 juli : "**Årets Pressefoto**"

Udstillingerne "Minoriteter - fra Det fjerne Østen" samt "Naturbilleder fra St. Moritz" viger pladsen i tidsrummet 13 juni - 8 juli.

Museumsklenodie 6

Danmarks Fotomuseum har siden åbningen i 1984 opbygget en betydelig samling daguerreotypier. En af samlingens sjældenheder er et daguerreotypi af Danmarks første fastboende fotograf, Mads Alstrup (1808-1876). I et skur bag Herkulespavillonen i Kongens Have etablerede han sit første portrætatelier den 1. august 1842. Alstrups daguerreotypier har ofte en smuk, varm og naturlig udstråling, han var en mester i guldtoning, vel ikke uden grund, idet han oprindeligt var guldsmedemester. Et familie-daguerreotypiet med fem børn er en sjældenhed.

"Aftaget" ca. 1843. Pris 3 rdl. og 4 mrk

MØDEREFERAT.

NOVEMBERMØDET

Novembermødet stod i daguerreotypiets tegn. Det franske helpladedaguerreotypi af familien Cassabadian blev fremvist, desuden havde Mogens Koch og Flemming Berendt medtaget en række flotte daguerreotypier, danske såvel som udenlandske. De 41 fremmødte medlemmer fik en glimrende orientering vedrørende renovering m.m. Konservatorskolen har tilbudt et mini-seminar lørdag/søndag vedr. identifikation af gamle fotografier - nærmere omtale i septembernummeret. Aftenen afsluttedes med det sædvanlige "skrot-salg".

DECEMBERMØDET

Julemødet blev et tilløbsstykke ud over al forventning. 86 medlemmer mødte op til årets største formidlingssalg. Andreas Trier Mørch & medhjælpere betjente hammer og regnemaskine til stor benefice for selskabets pengekasse.

Mange vidunderlige fotografiske effekter skiftede ejer. Udbudet var meget blandet. I den bedre halvdel sås bl.a., en Ermanox med Ernostar 2,0 og en Super Angulon 8/75 mm blev solgt for en slik. 2 hjemmelavede kanonapparater blev erhvervet af en kender. I pausen blev årets julesang afsunget til melodien "Højt fra T...", Flemming Anholm havde dog ændret miljøet til "Jul i Istedgade" - og hvad dette indebærer af glæder og sorger. Sidst men ikke mindst solgtes en stribe af "rodekasser" - hjemmehobby for hele familien. Da hammeren faldt for sidste bud, var omsætningen på næsten 29.000 kroner! God stemning og høflig betjening sluttede aftenen.

JANUARMØDET

Claus Eigtved Neble, Torben Boetius, Peter Due og Niels Resdahl Jensen havde forenet sig i en "hjernetrust" - nu skulle NIKONS historie endevendes. De herrer havde fordelt opgaven imellem sig. Alle ydede sit bedste og i forening med en serie slides blev sortimentet Nikon kulegravet. Et kolossalt opbud af Nikon-kameraer i alle afskygninger blev præsenteret. N.R.J afsluttede med bemærkninger om de tekniske vanskeligheder, som er enhver

konstruktionsafdelings mareridt. Hvad gør konkurrenten, og hvorledes løses egne problemer, blev fremstillet elegant og præcist. 53 hørte på. Tak til holdet! Lidt usorteret "skrot" fandt vej til nye liebhavere.

FEBRUARMØDET

KFAK - "Københavns Fotografiske Amatørklub" stiftet den 13. november 1895 blev stedet, hvor det "det bedre borgerskab" kunne dyrke deres hobby, fotografien, på den tid en bekostelig leg. Formanden for klubben fortalte da også, at det først var i begyndelsen af 1970'erne, at "almindelige" mennesker søgte medlemskab. Blandt disse var Tommy Frenning. To repræsentanter for den snart 100-årige klub fremviste, på et ægte fortidigt projekti- onsapparat, en serie smukke, romantiske, men ikke mindst topografisk interessante fotografier optaget dels i Danmark og dels i udlandet. Mange fotografier var genkendelige fra "Amatørfotografen". Chr. Berthelsens "Barneportræt", P. Lundsteen "Et studie", N.Chr. Bang "Forskellige Gaardmotiver", sidst, men ikke mindst vist en serie autochromeplader - de mattede farver var friske som i 1910-12. En "billedhistorisk" aften, som uden tvivl har glædet de over 50 fremmødte medlemmer. Tak til KFAK's udsendte. Aftenens møde sluttede med et mindre parti "kram".

NYE MEDLEMMER

Tom Greenfort
Sonderupvej 22
4060 Kirke Såby.

Klaus Rieger
c/o Asta Graumann
Otto Liebes Alle 13
2770 Kastrup.

Karin Brynjolf
Astilbehaven 147
2830 Virum.

Benny B. Nielsen
Ejstrupvej 20
7362 Hampen.

Jørn Damgaard
Præstemarken 7
5620 Glamsbjerg.

Jan Greiff
Vognmandsmarken 30.1.
2100 København Ø.

b.g. fotolab. aps
Valby Langgade 178
2500 Valby.

Peter Petersen
Elmelunden 1
9575 Terndrup.

Hans & Chia Nohlberg
Hedåsgatan 5
S - 41 253 Göteborg
Sverige.

Jacob Fastrup
Egon Fischersvej 14
7430 Ikast.

Leif Germann Jensen
Gl. Kongevej 172.C.II.
1850 Frederiksberg C.

Børge Hauen-Pedersen
Strandvej 72
9500 Hobro.

Poul Erik Louw
Njalsgade 57.5.th.
2300 København S.

Poul Elmer Hansen
Vesterbro 185
3500 Værløse.

Gerhard Ryding
Pedersborgvej 14
2635 Ishøj.

Velkommen!

Formidligssalgslisten

Torsdag, d. 9. december 1993.

Formidlingssejlerne sælges som beset, og Dansk Fotohistorisk Selskab påtager sig INTET ansvar for eventuelle fejl eller mangler og den anførte tilstandsbetegnelse. Der afregnes KONTANT på stedet med såvel køber som sælger. Kredit gives ikke. Undtaget er bud fra medlemmer, der ikke er til stede ved formidlingsaauget. Ved hammelagkøb vil effekterne blive sendt pr postopkrævning. Den, der afgiver bud for tredemand, hæfter for budet. Køber og sælger erklærer 10% hver til D.F.S. Medlemmer kan indsende bud pr. telefon eller skriftligt til formidlingsaauget.

Niels R. Jensen, Rygårds Allé 33A, 2900 Hellerup. Tlf.: 31 62 09 62.

Nr	Beskrivelse	St.	Limit	H.slæg
1	Fujica Mini 18x24, 2,5/25.	B	125	200
2	Rollei A110. Lukker defekt.	A/B	250	120
3	Polaroid 800 m. Wink Light og ekstra lukker.	B/C	100	300
4	Contaflex m. lysmåler, Panhar 2,8/45, Lukker sløv.	B	200	350
5	Cirrolflex 6x6 m. BT. 2-gjæt USA-model.	B/C		150
6	Petri 24x36 TTL, 1,8/50mm.	B/C	300	250
7	Baby Box Tengor, Novar 6,3 m. BT.	B	300	575
8	Leitz Prado 150 m. Summar 2/50mm.	B	300	475
9	Kodak 6x9 klapmodel 1909, messingoptik.	A-C		90
10	Rodekasse med godbidder.	A		150
11	Penta KA8 m. teleoptik og BT. DDR dobb. 8.	B	75	75
12	Zett Fafrax.	B	30	30
13	Braun Paximat Pico 50.	A	50	50
14	Zeiss Ikonlux 150.	B	50	50
15	Zeiss Ikonmat.	B		50
16	Voigtlander Zetomat.	B	500	600
17	Kanonotografkamera m. stativ. Fra Rådhuspladsen?	C	200	300
18	Kanonotografkamera m. stativ. Mindre end nr. 17.	C	200	225
19	Electra Rapid lynlyslampe. Se Obj. 61, side 20.	B	200	240
20	Gammel kikskert med modlyslænde.	B	200	225
21	Gammel kikskert, Watson-Baker Co. 6x.	B	100	125
22	Kikskert, Jumelle Duchesse.	B	150	125
23	Teaterkikskert, messing/elfenben.	B	300	300
24	Retina Tele-Xenar 4/135 m. æske.	A/B		125
25	MPP Monorail 4x5" bænkkamera. Ikke komplet.	A/B		175
26	Shackman Oscilloscope Camera. Komplet?	A/B	4000	3700
27	Ermanox m. Ermoastar 2.8/100. Basishus ombygget. Søger?	A		1400
28	Super Angulon 8/75mm, nr. 11791650. Som ny.	A/B		325
29	Angulon 6,8/90mm m. Compur.	A		1100
30	Symmar-S MC 5,6/135mm, nr. 13956362. Ny.	A/B		1100
31	Super Angulon 8/90mm, nr. 11203351. Lukker henger.	B		300
32	Flykamera K-24 m. Aero Ektar 2,5/77.	A/B		150
33	Old Delft 16mm motion analysis projector m. højttaler.	A/B		200
34	Bell & Howell 16 mm film editor, type AN1 m. kuffert.	A	100	375
35	Zett 6x6 projektor i kuffert.	A	400	525
36	Zeiss Movikon 8B m. projektor og viewer.	B/C	1000	675
37	Zeiss Movikon 16mm, 30m spoler. Sonnar 1,4/25.	B	200	500
38	Gevaert Carena 8mm optager. Sjælden.	B	1000	650
39	Bolex H16 m. 3 objektiver. Ca. 1950.	A	300	600
40	Bolex 9,5mm projektor.	A	1000	650
41	Pentax H11 m. 2/55 og 3,5/113.	B	1000	700
42	Rolleicord Vh. Xenar 3,5/75.	A	500	300
43	Leitz bælg UXOOR og kompennium UZEOO.	A	800	600
44	Bobette 1, Ernoplast 4,5/50.	C		350
45	Bentzin plade 6x9, Tessar 4,5/105.	A	250	325
46	Episcop. brun bakelit.	A		325
47	Kodak Vest Pocker Autographic.	A		250
48	Nettar + Yashica Lynx 1000 + Billy Record.	B		150
49	Rodekasse.			275
50	Exakta Exa 1 m. skaktsøger og Meritar 2,9/50.			
51	Exakta VX 500 m. skaktsøger og Domiplan 2,8/50.	B		550
52	Exakta Ila m. skaktsøger, Tessar 2,8/50 og BT.	B		500
53	Exakta 4x6,5. model B, Victor 3,5/75.	C		475
54	Ihagee klap 6x9 m. Periskop 11/105.	B		225
55	Polaroid Instant - 10 kamera.	B		5
56	"Life Library of Photography". 10 bind.	A		350
57	Amatorfotografen 1914. Indbundet.	B		50
58	Kodak Reimette 1A m. BT.	B		60
59	Minox 35 GL.	B		325
60	Ricoh XL 30 m. BT.	B		100
61	Minolta Hi-Matic 5.	B		100
62	Kodak Junior No.1 m. BT.	B		100
63	Diverse stereobilleder, glas og karton.	B		300
64	Kasse med film, lettere udløbet.	B		50
65	Kodak No.2 Folding Autographic Brownie m. griffel.	B		200
66	Lubitel 2, 4,5/75, m. arabisk belysningstabel. Russisk 6x6.	B		100
67	Sankyo Anamorphic 16F optik m. etui.	A		125
68	Sankyo Sound XL 210 Supertonic m. mikrofon.	A		50
69	Conica Super 8 GTL optager.	A		25
70	Kasse med diverse optik.	B/C		100
71	Kasse med lettere defekte kameraer.			125
72	Rodekasse.			15
73	Rodekasse.			25
74	Rodekasse.			20
75	Braun projektor.	B		150
76	Polaroid SX 70.	B		110
77	Polaroid Autoprocessor.	B		150
78	Kodak Brownie.	B		225
79	Ernemann klapkamera.	B		300
80	Voigtlander Vito II m. løs lysmåler.	B		300
81	View-Master monoprojektor + betragter.	B		200
82	Diverse 6x6 diarammer mm.	B		400
83	Zeiss Contina J.	B		100
84	Zeiss projektor m. Ikontar 85mm og Stellar 100mm.	B		75
85	Zeiss Ikonphot lysmåler.	B		80
86	Minolta 16 EE.	B		475
87	Voigtlander Vito CD, Lanthar 2,8/50.	B		50
88	3 stk. boxkameraer.	B		75
89	Norris Triumph. Gammel projektor i kuffert.	A/B		200
90	View-Master betragter.	B		50
91	Rodekasse.			100
92	Rodekasse m. diverse stereoeffekter.			275
93	Rodekasse m. kameraer, kikskert, objektiver.			300
94	Minolta MG spionkamera m. tilbehør. Lysmåler defekt.	A		525
95	Rodekasse med meget guf.			325
96	<i>Rodekasse</i>			375
97				
98				
99				
100				

Stereokamera med blitz, sammenklappelig billedbetragter og pung til kameraet.

Loreo stereo-kamera!

Dansk Fotohistorisk Selskabs medlemmer tilbydes herved et stereokamera til familiebrug. Et LOREO-KAMERA sælges som sæt.

- Stereokamera med blitz
- Billedbetragter, sammenklappelig
- Blød pung i plast til kameraet
- Brugsanvisning på dansk

I kameraet bruges en almindelig film til papirbillede. Filmen fremkaldes på sædvanlig måde, og de fremkaldte billeder er klar til at ses i betragteren uden besværlige monteringsprocesser. Systemet er ideelt for den, der vil nyde fordelene af at have de tredimensionale billeder i dagligdagen, til fest, på ferie eller på arbejdet. Få et LOREO sæt på prøve i 3 uger og betal, når du er blevet overbevist om, at det rigeligt er prisen værd.

Tommy Nielsen, Solbakkevej 40, 4760 Vordingborg. Telefon: 43 50 41 52. Aften og weekend: 53 77 52 70.

Dansk Fotohistorisk Selskab har fået fremstillet et begrænset antal originale sorte PARKER Roller Ball penne med indgraveret logo af et Nellerød-kamera, samt ordene Dansk Fotohistorisk Selskab. En Roller Ball pen skriver flydende og legende let i enhver temperatur, såvel over som under vandet! Det er en pen, som vil blive dig misundt i ethvert fotohistorisk selskab. Masteren er destrueret - derfor vil denne unikke pen blive et efterspurgt samlingsobjekt om få år. Se den, prøv den, køb den, der er intet at fortryde - det er PENNOGRAFIKA for alle pengene. Prisen er helt i bund, 75,- alt inklusive. Ring til Jylland, 75 81 45 11, eller København, 42 19 22 99. Dette tilbud vil aldrig blive gentaget. Med venlig hilsen 'Den Fortrinlige Service' (D.F.S).

SPALTELUKKEREN

Temanummeret J.P.A. 1844-1935 vil være færdigt til trykning i slutningen af juli måned.

Hvornår var det nu det var? Gorm's populære TV-udsendelse fik behov for kinografisk hardware - Kurt Petersen har udlånt en del af sin samling, som vi herefter forventer at se på flimmerskærmen.

Erik Fersling har fået sin bearbejdede artikel om Peter Lorentz Fangel publiceret i det estimerede amerikanske "Stereo World", marts/april 1993. Den præsenteres af T.K. Treadwell, medlem af bestyrelsen.

The Swedish Camera Collections viser fra 5. marts "familiekameraer" - amatørapparater gennem tiderne i galleri FOTOHUSET, Parkgatan 2, Göteborg. Åbent tirsdag-onsdag 13:00-18:00. Torsdag-søndag 12:00-16:00.

Panoramabilledet af Kultorvet - efter et par års research er det lykkedes Flemming Berendt at finde det andet panoramabillede, optaget af Peter Elfelt med "Nellerødmandens" panoramakamera nr. 235. Se Objektiv nr. 56, s. 43. Billedet vil blive fremvist 15. september.

Ole Schelde, tidligere bestyrelsesmedlem og mangeårigt aktivt medlem af vor forening, kunne den 24. januar fejre sin 60 års dag. Foruden sin lærergerning er han kortfilmproducent med Statens Filmcentral som hovedaftager. H.C. Andersen i Italien, Lourdes, Sabbat i Jerusalem og Uld på Kreta er de kendteste produkter. I 1967 fik Ole Schelde en 1. pris for en film om København. Det er også blevet til en række diasshow og features til Danmarks Radios P1 samt en bog, "Den Hemmelige Sender", som bygger på virkelige hændelser under besættelsen af Danmark.

Sylvest Jensens store luftfotoarkiv blev i slutningen af 1990 erhvervet af Det kgl. Bibliotek. Samlingen præsenteres nu under titlen: "Luftfotografiet i Det kongelige Biblioteks samlinger" af overassistent Arne S. Andersen. På 10 sider redegøres der fagligt kvalificeret i bibliotekets tidsskrift "MAGASIN", der kan erhverves af særligt interesserede på telefon 33 93 01 11 eller D.K.B., Postboks 2149, 1016 København K.

Danmarks Tekniske Museum i Helsingør inviterede i week-end'en den 19.-20. marts til MEKANIK-MARKED. Et udstillingsområde på 450 kvadratmeter var opbygget med ca. 20 stande, bl.a. med fotografika. Her kunne man bytte, sælge, købe, vise frem eller blot se på. Desværre kunne vi ikke informere alle vore medlemmer med så kort varsel.

Rekordpris: Auktionshuset Christies i London fik hammerslag på ca. 375.000 danske kroner for en guld Leica I fra 1929. Japansk køber.

Filmen 100 år i 1995. Danmark var blandt de første i verden, som udnyttede og gjorde de "levende billeder" til den mest populære underholdning i verden. Dette vil Dansk Fotohistorisk Selskab fejre med et temanummer "FILMENS HISTORIE". Medlemmer som ønsker at deltage, eller har unikt materiale bedes kontakte Flemming Berendt. 42 19 22 99.

Næsten 40 nye medlemmer har indmeldt sig i D.F.S. i løbet af ét år! Blandt disse søges nye foredragsholdere, skribenter eller leverandører af fotohistorisk materiale. Kom med jeres viden og glæd os andre. Redaktøren.

ÅRET ER 1958! (Smalfilm).

KONTINGENTET BEDES I IN IND INDB INDBE
INDBET INDBETA INDBETAL INDBETALT !!!!!!!!!!!!!!!

COLOR FOTO

Color Foto Frederiksberg

Color Foto Lyngby

Color Foto Espergærde

Godthåbsvej, 32 31 10 82 13

Hovedgaden 47 42 88 36 76

Espergærde Centret 42 23 23 77

HERBST & PREUSS FOTO

ØSTERBRUGADE 64 . 2100 KØBENHAVN Ø . TLF. 31 42 71 17

KAMERASPECIALISTEN

v/ Ib Holsted Larsen

Frederikssundsvej 136 - 2700 Brønshøj - 31 60 63 17

Giro 552 84 37

GOECKER
PROF-SERVICE
31 10 06 66
 SOLBJERGVEJ 3 · 2000 FREDERIKSBERG

Polaroid.

The Total Imaging Company

Polaroid a.s. Blokken 75, 3460 Birkerød , Tlf. 42817500

Platan Foto

FOTO SLARAFFENLAND

VESTERBROGADE 179

Telefon 31 21 44 76 - Telefax 31 31 14 16

Åbent: ma.-to 9-17.30, fr 9-19, lø 9-13
 50% RABAT PÅ FOTOARBEJDE - POSTORDRE

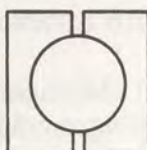

Fabriksvej 7 DK-6270 Tønder

Telefon 74 72 32 11

NJAL FOTO

NJALSGADE 22 - 2300 KBH. S. 31 54 55 90

KODAK & H-COLOR

DE FORENEDE FOTOLABORATORIER A/S

FLASHTRONIC

FLASHTRONIC

REPARATION OG FORHANDLING

FOTO, OPTISK OG AUDIOVISUELT Udstyr
 Frederiksborggade 29, 1360 København K, Tlf: 3314 6226

Christianshavns

FOTO

artikler TORVEGADE 55

Telefon: 31 57 78 71.

brugt foto
 købes -
 købt - salg -
 bytte

FILM fremkaldes
 og kopieres

ALT I TRYKSAGER

Idé/layout - sats - repro.

Tryk af: 4-farve brochurer, hæfter, brevpapir,
 labels, visitkort, kuverter, blanketter, plakater.
 Lyntryk med kap. på 100.000 kopier/timen
 Eget bogbinderi.

TOBEMO OFFSET A-S

Vesterbrogade 95A, 1620 Kbh. V, Tlf. 31 22 00 15

- Redaktion:** Objektiv udsendes i april, september og december.
Gamle numre kan købes.
Henvendelse: **Flemming Berendt.**
- Økonomi:** Kontingent: 200,-.
Medlemsperiode: 1. januar til 31. december.
Girokort udsendes sammen med december-nummer af Objektiv.
Kontingentet skal være betalt senest **1. februar.**
DFS's gironummer: 1 50 64 47.
Henvendelse: **Niels-Ove Rolighed.**
- Adresseændring:** Ca. hvert andet år udsendes en opdateret medlemsliste.
Indholdsfortegnelse over alle numre af Objektiv kan rekvireres.
Henvendelse: **Niels-Ove Rolighed.**
- Formidlingssalg:** Tilmelding af fotografika senest **1. marts og 1. november.**
Medlemskab af DFS er obligatorisk for at kunne deltage i køb og salg.
Sælger og køber betaler hver 10% i salær til DFS. Skriftligt bud fremsendes til formidlingssalgslederen.
Formidlingssalg afholdes på generalforsamlingen i april og på decembermødet.
Derudover loppemarked i april og september.
Henvendelse: **Niels Resdahl-Jensen.**
- Møder:** 3. torsdag i måneden kl. 19.30 i sæsonen i:
Østerbro Medborgerhus
Århusgade 103, København Ø.
31 38 12 94.
- Bestyrelse:**
Formand Niels Resdahl-Jensen Rygårds Allé 33A 2900 Hellerup 31 62 09 62 Redaktør Flemming Berendt Teglårdsvej 308 3050 Humlebæk 42 19 22 99 Kontakten Svenn Hugo Poulsvej 1 4040 Jyllinge 46 73 27 44	Næstformand Tune Laug Vanløse Allé 80 2720 Vanløse 31 79 07 15 Kasserer Niels-Ove Rolighed Terpetvej 585 9830 Taars 98 96 15 41 Vest for Storebælt Kaj Kempel Overager 10 7120 Vejle Øst 75 81 45 11
- Æresmedlemmer:** **Flemming Anholm**
Sigfred Løvstad

Udgivet med støtte af Kulturministeriets bevilling til de almen kulturelle tidsskrifter.

ISBN 0107-6329 Denmark.

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af skriftet samt dele deraf er uden tilladelse efter skriftlig tilladelse fra Dansk Fotohistorisk Selskab. No part of this publication may be reproduced in any form without prior permission in writing from the Copyright holder. Copyright D.F.S. All rights reserved under international Copyright Convention.

Glædelig Paaske

Med venlig hilsen

PHOTOGRAFICA

Skindergade 41 · Tlf. 33 12 62 52.